

URED ZASTUPNIKA REPUBLIKE HRVATSKE PRED
EUROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA

PREGLED PRAKSE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Informacije o novim presudama i
odlukama Europskog suda za ljudska
prava

SVIBANJ - KOLOVOZ 2023.

Ovaj pregled prakse sadrži sažetke presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava prema odabiru Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava u relevantnom razdoblju.

Sve sažetke izradio je Ured zastupnika pred Europskim sudom za ljudska prava i oni ne predstavljaju službeni dokument Europskog suda za ljudska prava.

Izvorni tekstovi presuda i odluka Europskog suda za ljudska prava na temelju kojih su izrađeni sažeci mogu se pronaći na stranicama Europskog suda za ljudska prava (www.echr.coe.int) putem tražilice HUDOC.

Na stranicama Ureda zastupnika (uredzastupnika.gov.hr) dostupni su prijevodi svih presuda i odluka protiv Republike Hrvatske.

Glavna urednica:

Štefica Stažnik, zastupnica Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Uredništvo:

Ana Patiniotis, pomoćnica zastupnice, David Adesola Bankole, suradnik zastupnice, Mihovil Miholić, suradnik zastupnice, Martina Mesić, suradnica u Uredu zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

© 2024. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskom sudom za ljudska prava

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

KRLEŽIN GVOZD 17, ZAGREB

TEL: 01 6444 600, FAX: 01 6444 613

E-MAIL: ured@zastupnik-esljp.gov.hr

WEB: uredzastupnika.gov.hr

SADRŽAJ

UVOD	3
ZABRANA MUČENJA	6
A.E. PROTIV BUGARSKE	6
S.P. I DRUGI PROTIV RUSIJE	11
PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE	17
FU QUAN, S.R.O. PROTIV ČEŠKE	17
PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA	21
B. F. I DRUGI PROTIV ŠVICARSKE	21
SLOBODA MIŠLJENJA, SAVJESTI I VJEROISPOVIJEDI	27
JEHOVINI SVJEDOCI PROTIV FINSKE	27
SLOBODA IZRAŽAVANJA	33
HURBAIN PROTIV BELGIJE	33
SANCHEZ PROTIV FRANCUSKE	39
ZHABLYANOV PROTIV BUGARSKE	45
ZABRANA DISKRIMINACIJE	50
NURCAN BAYRAKTAR PROTIV TURSKE	50
POJEDINAČNI ZAHTJEVI	55
GROSAM PROTIV ČEŠKE	55
ZAŠTITA VLASNIŠTVA	59
KUBÁT I DRUGI PROTIV ČEŠKE	59

UVOD

Pregledom prakse Europskog suda za ljudska prava (dalje: ESLJP), koji uključuje razdoblje od svibnja do kolovoza 2023. godine, pravnici Ureda zastupnice Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava (dalje: Ured zastupnice) odabrali su, preveli i saželi 4 presude velikog vijeća ESLJP te 7 presuda vijeća ESLJP-a. Presude se odnose na slobodu izražavanja i slobodu širenja informacija, slobodu vjeroispovijedi, pravo na brak te na aktualna društveno-politička pitanja poput spajanja obitelji migranata, postupanja sa zatvorenicima, visine sudačkih plaća te nasilja u obitelji.

Veliko vijeće je u predmetu **Sanchez protiv Francuske** značajno proširilo odgovornost stvaratelja sadržaja na internetu za komentare koje objavljuju treće strane. ESLJP je odlučivao je li kaznena osuda podnositelja za komentare trećih osoba objavljenih na njegovoj Facebook stranici dovela do povrede njegovog prava na slobodu izražavanja. Francuski sudovi su utvrdili da se odgovornost podnositelja temeljila na činjenici da je on kao javna osoba svjesno otvorio svoj Facebook profil javnosti te time omogućio objavljivanje komentara svojih pratitelja na istom tom profilu, kao i na činjenici da nije u najkraćem roku obrisao komentare nakon što je saznao za njihov sadržaj. ESLJP je utvrdio da su odluke francuskih sudova bile utemeljene na odgovarajućim i dostatnim razlozima, stoga nije došlo do povrede čl. 10. Konvencije.

U predmetu **FU QUAN, s.r.o. protiv Češke** veliko vijeće je presudilo da je zahtjev podnositelja nedopušten jer je podnositelj tek pred ESLJP-om iznio argumente koje nije iznio u nacionalnom postupku, suprotno vijeću ESLJP koje je utvrdilo povredu prava na zaštitu vlasništva podnositelja. Naime, veliko vijeće je smatralo da podnositelj nije valjano argumentirao svoj zahtjev pred nacionalnim sudovima te činjenica da češki sudovi stoga nisu ocjenjivali i osnovanost zahtjeva predstavlja prihvatljivu primjenu postupovnih kriterija.

Sudeći u predmetu **Hurbain protiv Belgije** veliko vijeće ESLJP je odredilo nove kriterije prema kojima treba ocjenjivati je li zahtjev za izmjenom novinarskog sadržaja, koji je arhiviran na internetu u skladu s Konvencijom. Prvi put je potvrdio odluku nacionalnog suda kojom se uklanja ili mijenja informacija zakonito objavljena prije 20 godina u novinarske svrhe i potom arhivirana na web stranici nekih novina, utvrdivši da presuda kojom se nalaže anonimizacija online članka u digitalnoj arhivi tiska predstavlja razmjerno ograničenje slobode širenja informacija.

U predmetu **Grosam protiv Češke** ESLJP istaknuo je da, iako je Sud „gospodar karakterizacije“ nema zbog toga ovlast umjesto podnositelja zahtjeva formulirati nove prigovore koje podnositelj sam nije istaknuo, a samo na temelju iznesenih argumenata i činjenica. Posljedično, veliko vijeće je utvrdilo da je vijeće ESLJP-a samoinicijativno proširilo opseg predmeta podnositelja te je time prekoračilo ovlasti dodijeljene člancima 32. i 34. Konvencije.

Vijeće ESLJP je u predmetu **B.F. i drugi protiv Švicarske** uspostavilo novi standard u odnosu na širinu slobode procjene države u postupku odobravanja zahtjeva za spajanje obitelji izbjeglica. Naime, sloboda procjene države je značajno uža kada države primjenjuju uvjet financijske neovisnosti izbjeglica koje traže spajanje obitelji. Utvrdilo je povredu prava podnositelja na poštovanje privatnog i obiteljskog života zbog protivljenja švicarskih vlasti da im odobri zahtjev za spajanje obitelji.

U predmetu **S.P. i drugi protiv Rusije** ESLJP je utvrdio povredu čl. 3. i čl. 13. u vezi s čl. 3., smatrajući da nepostupanje ruskih vlasti predstavlja oblik suučesništva u zlostavljanju zatvorenika pod njihovom zaštitom, imajući u vidu opseg problema te propust ruskih vlasti da poduzmu mjere da zlostavljanje spriječe. Razmatrajući postojanje neformalne hijerarhije zatvorenika prema kojoj su zatvorenici u ruskim zatvorima bili razvrstani u različite kaste, ESLJP je utvrdio da su podnositelji bili zatvorenici koji su spadali u najnižu kastu „izopćenika“, te su za vrijeme izdržavanje kazne zatvora bili žrtve fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja kao i segregacije i socijalne izolacije.

U predmetu **Jehovini svjedoci protiv Finske** ESLJP je utvrdio postojanje izvanrednih okolnosti zbog kojih nije potrebno provesti usmenu raspravu pred nacionalnim sudovima, kao i da je miješanje u pravo podnositelja bilo zakonito, opravdano legitimnim ciljem zaštite prava i sloboda drugih i nužno u demokratskom društvu. Navedena finska vjerska zajednica pred ESLJP-om je prigovorila da su im finske vlasti nametanjem obveze prikupljanja izričitih suglasnosti osoba kojima se obraćaju i čije podatke prikupljaju dovela do povrede prava na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti, kao i do povrede prava na pošteno suđenje zbog propusta da se provede usmena rasprava u postupku pred domaćim sudovima. Vijeće ESLJP-a je utvrdilo da nije došlo do povrede prava podnositelja na pošteno suđenje i prava na slobodu savjeti, mišljenja i vjeroispovijedi.

U predmetu **Kubat i drugi protiv Češke**, ESLJP se bavio aktualnom društveno-političkom temom, plaćama sudaca, točnije njihovim smanjenjem i reakcijom čeških sudova do Ustavnog suda na to, u kontekstu poštenog suđenja i legitimnih očekivanja sudaca na određeni iznos plaće.

Nasilje nad ženama uključujući i nasilje u obitelji predstavlja oblik diskriminacije žena te propust države da žene zaštiti od nasilja kojim se krši njihovo pravo na jednaku zakonsku zaštitu. Stoga je ESLJP, utvrdivši da u Bugarskoj ne postoji odgovarajući pravni okvir za zaštitu žrtava nasilja u obitelji, te da su žene nerazmjerno više pogođene takvim stanjem u predmetu **A.E. protiv Bugarske** utvrdio povredu čl. 3. i čl. 14. u vezi s čl. 3. Konvencije kada su bugarske vlasti propustile primjereno postupiti nakon navoda podnositeljice da je žrtva nasilja.

Smjena podnositelja s mjesta potpredsjednika bugarskog parlamenta zbog njegovih izjava i ponašanja u predmetu **Zhablyanov protiv Bugarske** nije dovela do povrede njegovog prava na slobodu izražavanja. Podnositelj je za vrijeme svog mandata davao izjave kojima je veličao komunistički režim u Bugarskoj, kao i djelovanje izvanrednog suda koji je ustanovljen po završetku Drugog svjetskog rata radi procesuiranja pripadnika prethodnog monarhističkog režima. Vijeće ESLJP-a je istaknulo potrebu da se države koje su bile pogođene komunističkom represijom i zločinima udalje od istih, te se zbog toga odluka o

smjeni podnositelja ne može smatrati neprimjerenom, te nije dovela do povrede čl. 10. Konvencije.

Vijeće ESLJP je u predmetu **Nurcan Bayraktar protiv Turske** utvrdilo da su se turski sudovi pri donošenju odluke vodili seksističkim stereotipima, kao što su dužnost žene prema društvu zbog njene potencijalne uloge majke te zbog njezine biološke sposobnosti rađanja. ESLJP je utvrdio povredu prava podnositeljice na poštovanje privatnog i obiteljskog života, kao i pravo na zabranu diskriminacije u vezi s pravom podnositeljice na brak. Turski Obiteljski sud je odbio zahtjev podnositeljice za njezino izuzeće od zakonske obveze čekanja 300 dana od razvoda braka ili podvrgavanja liječničkom pregledu radi dokazivanja da nije trudna, sve u svrhu stupanja u novi brak.

ZABRANA MUČENJA

ČLANAK 3.

Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.

A.E. PROTIV BUGARSKE

zahtjev br. 53891/20

presuda vijeća od 23. svibnja 2023.

BUGARSKE VLASTI PROPUSTILE SU PRIMJERENO ODGOVORITI NA SISTEMSKI PROBLEM NASILJA U OBITELJI KOJE NERAZMJERNO POGAĐA ŽENE

ČINJENICE

Podnositeljica zahtjeva imala je 15 godina kada je na zavodu za hitnu medicinu došla s ozljedama za koje je tvrdila da joj ih je nanio D.M., njezin dvadesettrogodišnji partner s kojim je tada živjela. Prema nalazu kojeg je istu noć sastavio dežurni liječnik proizlazilo je da je podnositeljica pretrpjela ozljede koje su mogle nastati sukladno njezinim navodima jer su se pojavno i vremenski poklapale s njezinim opisom događaja. Također, nalazom liječnika je potvrđeno da su joj pretrpljene ozljede uzrokovale bol i patnju. Nadležne socijalne službe obavijestile su državno odvjetništvo da je počinjeno kazneno djelo na štetu podnositeljice kao maloljetnice, opisujući navedeni incident te druge koji su mu prethodili, a u kojima je podnositeljica također bila žrtva nasilja u obitelji od strane D.M.-a. Međutim, nakon što su obavljene policijski izvidi državni odvjetnik je istaknuo da je podnositeljica pretrpjela samo lakše tjelesne ozljede za koje se kazneni postupak pokreće po privatnoj tužbi te da stoga nisu ispunjeni zakonski uvjeti za pokretanje kaznenog postupka po službenoj dužnosti. Kasnije podnesene žalbe i revizija podnositeljice protiv ovakve odluke državnog odvjetnika su odbijene.

PRIGOVORI

Podnositeljica je pred Europskim sudom prigovarala da je: a) zakonodavni okvir kojim se uređuje zaštita od nasilja u obitelji bio nedostatan i neusklađen s Konvencijom; b) da su državne vlasti propustile provesti učinkovitu istragu njezinih navoda da je pretrpjela nasilje, te c) da je pri tome bila diskriminirana po osnovi dobi i spola.

OCJENA ESLJP-a

Članak 3. – primjenjivost

ESLJP je napomenuo da nasilje u obitelji može poprimiti različite oblike zlostavljanja; od fizičkog i seksualnog nasilja do verbalnog i emocionalnog, te da ono predstavlja širi društveni problem koji u nekoj mjeri pogađa sve države članice, a u njima ponajprije žene koje čine većinu žrtava ([Volodina protiv Rusije](#), br. 41261/17, stavak 71., 9. srpnja 2019.).

Nacionalne vlasti imaju obvezu odmah reagirati na optužbe za nasilje u obitelji jer propust brzog postupanja može utjecati na učinkovitost poduzetih mjera. Posljedično, počinitelji nasilja u obitelji neće biti kažnjeni a povećava se mogućnost ponavljanja nasilja. Posebnu pažnju koju vlasti prilikom postupanja u predmetima nasilja u obitelji mora primijeniti odražava se i u obvezi zaštite žrtve i poduzimanja učinkovitih preventivnih mjera protiv takvih ozbiljnih povreda osobnog integriteta.

Značaj problema koji nasilje u obitelji predstavlja i potreba za aktivnim sudjelovanjem države u zaštiti žrtava istaknuta je u nizu međunarodnih instrumenata i praksi ESLJP u kojima je utvrđeno da su potrebne sveobuhvatne zakonske i druge mjere kako bi se žrtvama nasilja u obitelji osigurala učinkovita zaštita i jamstva ([Kurt protiv Austrije \[VV\]](#)¹, br. 62903/15, stavak 162., 15. lipnja 2021.). Stoga nacionalne vlasti imaju obvezu odmah reagirati na optužbe za nasilje u obitelji jer propust brzog postupanja može utjecati na učinkovitost poduzetih mjera.

Posljedično, počinitelji nasilja u obitelji neće biti kažnjeni, a povećava se mogućnost ponavljanja nasilja. Posebnu pažnju koju vlasti prilikom postupanja u predmetima nasilja u obitelji moraju primijeniti odražava se i u obvezi zaštite žrtve i poduzimanja učinkovitih preventivnih mjera protiv takvih ozbiljnih povreda osobnog integriteta ([Talpis protiv Italije](#)², br. 41237/14, stavci 99. i 117., 2. ožujka 2017.).

Ocjenjujući zlostavljanje koje je podnositeljica pretrpjela, ESLJP je utvrdio da je dosegnut prag ozbiljnosti potreban za primjenu članka 3. Konvencije. Naime, iz medicinskog nalaza koji je sastavljen nakon incidenta jasno je da je pretrpjela fizičke ozljede te da su one mogle nastati na način kako ih je podnositeljica opisala. Nadalje, u to vrijeme podnositeljica je imala tek 15 godina, bila je u stanju fizičke i emocionalne ranjivosti te ovisila o svom napadaču zbog čega je, sukladno utvrđenju ESLJP-a, vjerojatno bila i preplašena i tjeskobna. Stoga, iako fizičke ozljede koje je podnositeljica pretrpjela nisu bile teške, one su bile pogoršane osjećajem straha, tjeskobe i podređenosti, do te mjere da se postupanje prema podnositeljici može smatrati „ponižavajućim“ u smislu članka 3. Konvencije ([Valiulienė protiv Litve](#), br. 33234/07, stavci 68. i 70., 26. ožujka 2013.).

Nakon utvrđenja da je članak 3 Konvencije primjenjiv, ESLJP je analizirao: (a) jesu li bugarske vlasti ispunile svoju pozitivnu obvezu uspostave učinkovitog zakonodavnog okvira, te (b) jesu li provele učinkovitu istragu navoda podnositeljice.

¹ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

² Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

(a) *Zakonodavni okvir*

Iako Konvencijom nije predviđena obveza države da se kazneni progon po službenoj dužnosti pokreće uvijek kada je napadnut nečiji fizički integritet, u kontekstu nasilja u obitelji ESLJP je i prethodno sudio da mogućnost pokretanja kaznenog postupka privatnom tužbom nije dovoljna zaštita žrtve zbog izostanka zahtjeva brzine reakcije te otklanjanja mogućnosti ponavljanja sličnih incidenata ([Bevacqua i S. protiv Bugarske](#), br. 71127/01, stavak 83., 12. lipnja 2008.). Također, predmetnim uređenjem stavlja se pretjerani teret na žrtvu nasilja u obitelji, prebacujući na nju odgovornost za prikupljanje dokaza kojim se može utvrditi krivnja zlostavljača ([Volodina protiv Rusije](#), br. 41261/17, stavak 82., 9. srpnja 2019.). Konačno, ESLJP je ponovio da uređenje sukladno kojem se kaznena istraga i kazneni postupak ne pokreću po službenoj dužnosti osim ako nanesene ozljede nisu određenog stupnja težine, može otvoriti pitanje učinkovitosti zaštitnih mjera, s obzirom na mnoge vrste nasilja u obitelji koje postoje i koje ne moraju nužno rezultirati fizičkim ozljedama ([I.M. i C.M. protiv Republike Moldavije](#), br. 26608/11, stavak 47., 28. siječnja 2014.).

Promatrajući zakonodavni okvir kojim su bile uređene zaštite mjere od nasilja u obitelji i koji je primijenjen u predmetu podnositeljice, u svjetlu prethodno istaknutih načela, ESLJP je istaknuo sljedeće:

- iako se kazneni progon po službenoj dužnosti provodio i u slučaju lakše tjelesne ozljede sukladno praksi bugarskih sudova koja je dostavljena ESLJP-u, pretrpljeno nasilje moralo je biti „ponovljeno“ ili „sistematično“ prije intervencije državnog odvjetnika. Najčešće su se zahtijevala najmanje tri nasilna čina, a što nužno ne korespondira sa stvarnošću nasilja u obitelji koje može biti rezultat samo jednog incidenta. Sukladno tome, uvjet „ponovljenog“ i „sistematičnog“ nasilja, koji je bio predviđen bugarskim zakonodavstvom za pokretanje kaznenog progona po službenoj dužnosti nije bio u skladu s obvezama države da odmah reagira na navode o nasilju u obitelji i primjene potrebnu posebnu pažnju ([Kurt protiv Austrije \[VV\]](#), br. 62903/15, stavak 165.166., 15. lipnja 2021.);
- sukladno tumačenju bugarskih vlasti podnositeljica nije bila žrtva nasilja u obitelji jer ona i D.M. nisu živjeli u trajnoj kohabitaciji, odnosno nisu bili u *de facto* bračnom odnosu koji se sukladno zakonu mogao uspostaviti samo između dvije punoljetne osobe koje su živjele zajedno više od dvije godine. Posljedično, uspostavljanjem takvog zakonskog uređenja očito nisu bile pokrivena sve situacije u kojima su žene mogle biti žrtve nasilja ([M.G. protiv Turske](#)³, br. 646/10, stavak 103., 22. ožujka 2016.);
- dodatno, u slučaju nasilja nad maloljetnicima izvan konteksta obitelji, zakonom je bilo predviđeno da lakša tjelesna ozljeda predstavlja kazneno djelo koje se progoni po privatnoj tužbi. Iznimno, ako su žrtve pripadnici posebno ranjivih grupa, državni odvjetnik i u slučaju lakših tjelesnih ozljeda ima mogućnost donijeti odluku o pokretanju kaznene istrage i postupka, ali takvo postupanje državnog odvjetnika prepušteno je njegovoj diskrecijskoj ocjeni, a ne predstavlja njegovu obvezu.

Slijedom navedenog, istaknuti nedostaci bili su dovoljni ESLJP-u da zaključi kako predmetnim zakonskim okvirom tužena država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu

³ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

ustrojava učinkovitog sustava za kažnjavanje svih oblika nasilja u obitelji i pružanja dovoljnih jamstava za žrtve.

(b) Učinkovitost istrage

Navodi podnositeljice odnosili su se na ozbiljno nasilje koje je pretrpjela od partnera D.M. i koje joj je prouzročilo fizičku bol i patnju te osjećaj straha i tjeskobe. Sukladno praksi ESLJP-a, iznošenje takve uvjerljive tvrdnje za državu stvara obvezu provođenja službene i učinkovite istrage koja mora biti neovisna, nepristrana, podlijevati javnoj kontroli, a vlasti moraju postupati s uzornom revnošću i brzinom ([M. i drugi protiv Italije i Bugarske](#), br. 40020/03, stavak 100., 31. srpnja 2012.). U konkretnim okolnostima predmeta podnositeljice navedeno je značilo provođenje istražnih radnji poput: provjere navoda podnositeljice da ju je D.M. opetovano fizički i psihički zlostavljao, ispitivanja podnositeljice kao maloljetnice u posebnom zaštićenom objektu koje bi proveli posebno obučeni stručnjaci izvan vidokruga počinitelja, pregledavanja pisane korespondencije između podnositeljice i D.M.-a, ispitivanje podnositeljicih prijatelja, provjere je li D.M. prethodno osuđivan i kažnjavan zbog sličnih prijestupa.

No pri donošenju odluke o nepokretanju kaznenog progona po službenoj dužnosti državni odvjetnik u potpunosti se oslanjao na izvješće o provedenim policijskim izvidima tijekom kojih nisu poduzete prethodno navedene istražne radnje. Također, državni odvjetnik u potpunosti je zanemario navode podnositeljice kao i medicinsku dokumentaciju koju je imao na raspolaganju o prethodnom fizičkom zlostavljanju koje je pretrpjela te činjenicu da je u predmetno vrijeme podnositeljica bila maloljetna i kao takva pripadala u kategoriju posebno ranjivih žrtava.

U kontekstu počinjenih propusta pri provođenju istrage, ESLJP je posebno istaknuo odluku regionalnog državnog odvjetnika koji je odbio otvoriti kaznenu istragu, *inter alia* stoga što se podnositeljica odbila podvrgnuti ginekološkom pregledu. Naime, argument regionalnog državnog odvjetnika nije bio samo promašen, jer podnositeljica nije ni tvrdila da je žrtva seksualnog nasilja, već i neosjetljiv prema situaciji u kojoj se podnositeljica nalazila.

Posljedično, ESLJP je zaključio da bugarske vlasti nisu uspostavile učinkovit zakonski okvir zaštite žrtava od nasilja u obitelji te nisu provele ni učinkovitu istragu uvjerljive tvrdnje podnositeljice da je bila žrtva nasilja.

Slijedom navedenog, došlo je do povrede članka 3. Konvencije.

Članak 14. u vezi s člankom 3.

Nasilje nad ženama uključujući i nasilje u obitelji, sukladno praksi ESLJP-a predstavlja oblik diskriminacije žena te propust države da žene zaštiti od nasilja kojim se krši njihovo pravo na jednaku zakonsku zaštitu. Stoga, ako podnositeljica pokaže razliku u postupanju i da nasilje u obitelji nerazmjerno pogađa žene, na tuženoj državi je da pokaže koje je korektivne mjere poduzela kako bi ispravila nepovoljan položaj povezan sa spolom. Vrste *prima facie* dokaza koji mogu prebaciti teret dokazivanja na tuženu državu u takvim situacijama nisu unaprijed određeni. Oni mogu biti izvješća nevladinih organizacija ili međunarodnih promatrača, statistički podaci vlasti ili akademskih institucija koji pokazuju da; (i) nasilje u obitelji pogađa uglavnom žene i da je (ii) opći stav nacionalnih vlasti stvorio klimu koja pogoduje takvom nasilju ([Y i drugi protiv Bugarske](#), br. [9077/18](#), stavak 122, 22. ožujka 2022.).

Nasilje nad ženama uključujući i nasilje u obitelji, sukladno praksi ESLJP-a predstavlja oblik diskriminacije žena te propust države da žene zaštiti od nasilja kojim se krši njihovo pravo na jednaku zakonsku zaštitu.

ESLJP je istaknuo da je ovo treći predmet⁴ u odnosu na Bugarsku u kojem je utvrdio povredu članka 3. Konvencije zbog načina na koji su nacionalne vlasti reagirale na nasilje u obitelji u kojem su žrtve bile žene. Dodatno, podaci koje je dostavila podnositeljica zahtjeva, a koji su

uključivali statističke podatke o nasilju u obitelji i nasilju u društvu općenito, pokazuju da su u Bugarskoj žene pretežito žrtve nasilja u obitelji te da je stopa nasilja prema ženama u Bugarskoj najviša u EU. Navedeni podaci bili su dostatni ESLJP-u da utvrdi da je podnositeljica kao žena i žrtva obiteljskog nasilja bila u neravnopravnom položaju zbog kojeg je tužena država bila dužna poduzeti potrebne radnje kako bi predmetnu diskriminaciju po osnovi spola ispravila. No bugarska Vlada nije pokazala koje konkretne politike usmjerene na zaštitu žrtava obiteljskog nasilja i kažnjavanje počinitelja provodi i s kojim učinkom.

Kao što je prethodno navedeno, ispitane relevantne zakonske odredbe nisu pružale potrebnu zaštitu ženama, kao primarnim žrtvama obiteljskog nasilja u Bugarskoj. Način na koji su te odredbe zakona formulirane i kako su ih tumačile nacionalne vlasti doveo je do toga da se kazneni progon po službenoj dužnosti često nije provodio, čime je smanjena učinkovita zaštita žrtava. Također, nepostojanje službenih i sveobuhvatnih državnih statistika o obiteljskom nasilju ESLJP više nije mogao smatrati pukim propustom državnih vlasti već izostankom želje da se posvete tom ozbiljnom društvenom problemu. Na isti način ESLJP je cijenio i bugarsko odbijanje ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji ("Istanbulska konvencija").

Zaključno, ESLJP je zaključio da je podnositeljica pokazala kako su žene nerazmjerno više pogođene nasiljem u obitelji u Bugarskoj, a da se nacionalne vlasti nisu na odgovarajući

⁴ Prethodna dva predmeta u kojima je ESLJP utvrdio povredu su [Y i drugi protiv Bugarske](#) (br. [9077/18](#), 22. ožujka 2022.) te [Bevacqua i S protiv Bugarske](#) (br. 71127/01, 12. lipnja 2008.)

način angažirale u rješavanju problema. U takvoj situaciji, nije bilo potrebno da podnositeljica pokaže da je osobno bila meta predrasuda vlasti.

Slijedom svega navedenog ESLJP je utvrdio i povredu članka 14. u vezi s člankom 3. Konvencije.

PRAVEDNA NAKNADA

10.000 EUR na ime nematerijalne štete
3.000 EUR na ime troškove i izdatke

KLJUČNE RIJEČI

- zabrana mučenja
- nasilje u obitelji
- obveza uspostava zakonodavnog okvira
- učinkovita istraga
- zabrana diskriminacije
- nasilje u obitelji kao oblik diskriminacije žena

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

S.P. I DRUGI PROTIV RUSIJE

*zahtjevi br. 36463/11 i 10 drugih
presuda vijeća od 2. svibnja 2023.*

SEGREGACIJA, PONIŽAVANJE I ZLOSTAVLJANJE KOJE SU PODNOSITELJI TRPJELI OD STRANE DRUGIH ZATVORENIKA A KOJE JE ZATVORSKO OSOBLJE TOLERIRALO DOVELO JE DO POVREDE ČLANAKA 3. I 13. KONVENCIJE

ČINJENICE

Podnositelji zahtjeva, njih ukupno 11, osuđeni su na kaznu zatvora koju su izdržavali ili još uvijek izdržavaju u zatvorima i kaznionicama u raznim dijelovima Rusije⁵. Sukladno

⁵ Kostromskoj, Sverdlovskoj i Irkutskoj oblasti, Komskoj i Mordovijskoj Republici

neformalnoj hijerarhiji zatvorenika, podnositelji su bili označeni kao „izopćenici“, odnosno pripadnici najniže kaste. Naime, sukladno navedenoj neformalnoj hijerarhiji i neformalnom kodeksu ponašanja u ruskim zatvorima zatvorenici se dijele u četiri glavne kaste⁶. Oslanjajući se na svoje osobno iskustvo te opsežna istraživanja i službena izvješća o neformalnoj hijerarhiji zatvorenika, podnositelji su isticali da su tijekom izdržavanja kazne zatvora kao „izopćenici“ bili žrtve fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja, segregirani i socijalno izolirani od ostalih zatvorenika, da su morali obavljati „prljave poslove“ koje drugi zatvorenici nisu željeli raditi, te da na raspolaganju nisu imali pravna sredstva kojima bi se mogli zaštititi od zlostavljanja kojem su bili izloženi. Naime, neformalna hijerarhija zatvorenika i kodeks ponašanja u ruskim zatvorima predstavljaju samoodrživ sustav⁷ koji se primjenjuje uz blagoslov ruskih vlasti koje nisu poduzimale nikakve mjere kako bi ih spriječile već su ih prihvaćale i služile se njima radi lakše kontrole zatvorenika.

PRIGOVORI

Podnositelji zahtjeva pred ESLJP-om prigovorili su da su bili žrtve nečovječnog i ponižavajućeg postupanja zbog statusa „izopćenika“ u neformalnoj zatvoreničkoj hijerarhiji. Pritom su istaknuli da je izostao bilo kakav stvaran pokušaj ruskih vlasti, kako na lokalnoj tako i na federalnoj razini, da se suprotstave predmetnom nasilju.

PRELIMINARNO PITANJE

Budući da su se činjenice koje su dovele do navodnih povreda Konvencije dogodile prije 16. rujna 2022., odnosno prije nego li je Ruska Federacija prestala biti stranka Konvencije, ESLJP je utvrdio da je nadležan ispitati zahtjev podnositelja ([Fedotova i drugi protiv Rusije](#) [VV]⁸, br. 40792/10 i dva druga, stavci 68.-73. 17. siječnja 2023.).

OCJENA ESLJP-a

Zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kazni, predstavlja temeljnu vrijednost demokratskog društva koje uživa apsolutnu zaštitu neovisno o okolnostima i ponašanju žrtve ([Labita protiv Italije](#) [VV]⁹, br. 26772/95, stavak 119., ECHR 2000-IV).

I psihološko nasilje, uključujući prijetnju nasiljem, može predstavljati zlostavljanje zbog vrijeđanja ljudskog dostojanstva te straha i mentalnih posljedica koje izaziva.

Kada je riječ o lišavanju slobode, ESLJP je dosljedno isticao da članak 3. pred države članice pored negativne postavlja i pozitivnu obvezu poduzimanja potrebnih preventivnih mjera kako

⁶ (i) Kriminalna elita, (ii) Suradnici, (iii) Obični i (iv) Izopćenici

Više o neformalnoj hijerarhiji zatvorenika na [sljedećoj poveznici](#).

⁷ Primjerice, sukladno zapisima ruskog nobelovca Aleksandra Solženjicina u Kostromskoj oblasti neformalna hijerarhija zatvorenika kojom se zatvorenici razvrstavaju u različite kaste datira barem iz 1940-ih godina.

⁸ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

⁹ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

bi osigurale fizički i psihički integritet osoba lišenih slobode ([Premininy protiv Rusije](#), br. 44973/04, stavak 83., 10. veljače 2011.). Važno je uzeti u obzir pripada li određeni zatvorenik posebno ranjivoj skupini koja je izložena povećanom riziku od zlostavljanja poput: homoseksualaca ([Stasi protiv Francuske](#), br. 25001/07, stavak 91., 20. listopada 2011.), seksualnih prijestupnika ([Sizarev protiv Ukrajine](#), br. 17116/04, stavci 114.-115., 17. siječnja 2013.), bivših policajaca ([Totolici protiv Rumunjske](#), br. 26576/10, stavci 48.-49., 14. siječnja 2014.).

Sukladno recentnoj praksi ESLJP-a ([Ukrajina i Nizozemska protiv Rusije](#) [VV] (odl.) br. 8019/16 i 2 druga, stavci 434.-449., 30. studenog 2022.) stroga primjena načela *affirmanti incumbit probatio* (teret dokazivanja pada na onog koji tvrdi) nije uvijek prikladna. Stoga kada odgovorna država ne pruži zadovoljavajuće i uvjerljivo objašnjenje u vezi s događajima koji su u potpunosti, ili najvećim dijelom, bili u njezinoj isključivoj nadležnosti te ne odgovori na zahtjev ESLJP-a za dostavu materijala koji bi mogli potvrditi ili opovrgnuti tvrdnje iznesene pred njim, ESLJP je slobodan iz takvog postupanja države izvući određene zaključke i staviti ih u kontekst. U tom smislu, ESLJP je ocjenjivao i stav ruske Vlade koja tvrdnje podnositelja o postojanu neformalne hijerarhije zatvorenika nije ni potvrdila ni opovrgla te koja je izbjegavala bilo kakvo spominjanje izraza „izopćeni zatvorenici“.

S druge strane, podnositelji su detaljno naveli događaje za koje su smatrali da ukazuju i da su oni bili „izopćeni zatvorenici“. Svoje navode su potkrijepili dokazima, a opisi zlostavljanja koje su pretrpjeli podudaraju se iako su kazne zatvora izdržavali u različitim zatvorima na udaljenim mjestima i u različito vrijeme. Tako su primjerice, svi podnositelji zahtjeva, bez iznimke, tvrdili da su bili prisiljeni obavljati ono što se smatra „prijavim poslovima“ poput čišćenja WC-a, tuševa i dvorišta, da su bili podvrgnuti fizičkom nasilju ili prijetnji nasilja, a ponekad i seksualnom nasilju. Također, tvrdnje podnositelja poklapaju se s opisima neformalne zatvorske hijerarhije opisane u akademskim radovima i izvješćima međunarodnih organizacija poput Europskog odbora za sprječavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. ESLJP je zaključio da postoje dovoljno snažni pokazatelji da su domaće vlasti bile svjesne neformalne hijerarhije u ruskom zatvorskom sustavu koja potencijalno seže iz doba Ruskog Carstva.

Na temelju navedenog, ESLJP je utvrdio da su podnositelji bili podvrgnuti postupanju kojem su prigovorili, a zbog njihovog statusa „izopćenika“ u neformalnoj hijerarhiji zatvorenika.

ESLJP je utvrdio da fizičko i seksualno zlostavljanje podnositelja nedvojbeno potpada pod područje primjene članka 3. Konvencije. I psihološko nasilje, uključujući prijetnju nasiljem, može predstavljati zlostavljanje zbog vrijeđanja ljudskog dostojanstva te straha i mentalnih posljedica koje izaziva ([Gäfgen protiv Njemačke](#) [VV]¹⁰, br. 22978/05, stavak 108., ECHR 2010). Osjećaj tjeskobe i straha od nasilja bio je sastavni dio životnog iskustva podnositelja kao „izopćenih“ zatvorenika. Zbog svog statusa bili su socijalno izolirani i marginalizirani od ostatka zatvorenika, osuđeni obavljati manualne poslove koje nitko nije htio, te značajno ograničeni pri korištenju zatvorskih usluga ili resursa. Osjećaj nemoći „izopćenih“ zatvorenika dodatno je pogoršan zbog prisile da otkriju svoj status prilikom prebacivanja u drugu ustanovu, a propust da to učine mogao je rezultirati novim teškim kažnjavanjem.

¹⁰ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

Sve navedeno, svakako je umanjilo ljudsko dostojanstvo podnositelja zahtjeva, stoga je njihovo konstantno ponižavanje i usadivanje osjećaja manje vrijednosti u odnosu na druge zatvorenike predstavljalo postupanje koje je doseglo potreban prag ozbiljnosti za primjenu članka 3. Konvencije.

Izostanak izravnog sudjelovanja tužene države u postupanju koje ispunjava uvjet ozbiljnosti za primjenu članka 3. Konvencije ne oslobađa ju od obveza prema toj odredbi Konvencije ([Gjini protiv Srbije](#),¹¹ br. 1128/16, stavak 77., 15. siječnja 2019.). Nacionalne vlasti moraju poduzeti mjere kako bi osigurale da osobe pod njihovom nadležnosti nisu izložene mučenju ili neljudskom ili ponižavajućem postupanju ili kazni, čak i kada takvo zlostavljanje izvršavaju privatne osobe. U predmetu podnositelja, to je prije svega podrazumijevalo brzu reakciju osoblja zatvora, uključujući i zaštitu žrtve od ponovnog zlostavljanja te pristup potrebnim zdravstvenim uslugama ([Premininy protiv Rusije](#), br. 33973/04, stavci 84. i 87., 10. veljače 2011.). Dodatno, s obzirom da je ESLJP utvrdio da su nacionalne vlasti znale ili barem morale znati za fenomen neformalne zatvorske hijerarhije, a onda i za status podnositelja unutar nje, tužena država mora pružiti objašnjenje koje je mjere poduzela kako bi se zaštitili podnositelji kao posebno ranjiva skupina zatvorenika ([D.F. protiv Latvije](#), br.11160/07, stavak 87., 29. listopada 2013.).

Međutim, ESLJP je utvrdio da zatvorsko osoblje:

- nije primijenilo nikakve posebne i brze mjere sigurnosti ili nadzora kako bi spriječilo provedbu neformalne hijerarhije zatvorenika;
- nije razmotrilo kako bi podnositelje moglo zaštititi od zlostavljanja i uznemiravanja, niti je uspostavilo odgovarajuću klasifikaciju koja bi uključivala provjeru rizika od viktimizacije i zlostavljanja;
- nije imalo standardiziranu politiku kažnjavanja zatvorenika koji su nasiljem nastojali drugima nametnuti neformalni kodeks ponašanja.

Nepoduzimanje navedenih mjera i nepostojanje odgovarajućih politika, dovelo je do toga da se nasilje u zatvoru nije shvaćalo dovoljno ozbiljno i da je zatvorsko osoblje bilo spremno dopustiti zatvorenicima nekažnjeno zlostavljanje podnositelja i drugih „izopćenih zatvorenika“.

S obzirom na opseg problema, propust ruskih vlasti da poduzmu mjere da zlostavljanje spriječe u predmetu podnositelja može se, sukladno utvrđenju ESLJP-a, smatrati oblikom suučesništva u zlostavljanju zatvorenika pod njihovom zaštitom.

ESLJP je utvrdio da pojedinačne mjere ne bi riješile srž problema jer se radilo o strukturalnom problemu. Naime, čak i da su pritužbe podnositelja bile propisno istražene i da su određeni incidenti nasilja ili zlostavljanja bili sankcionirani, to ne bi promijenilo strukture moći

na kojima se temeljila neformalna hijerarhija zatvorenika. Tako premještaj u drugu ustanovu ne bi nimalo doprinio uklanjanju stigme vezne uz status „izopćenika“ pošto su i

¹¹ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

ostale zatvorske ustanove regulirane neformalnim kodeksom ponašanja, a mogućnost smještaja „izopćenog zatvorenika“ u „sigurno mjesto“¹², prema domaćem pravu bila je samo privremena mjera nakon koje se zatvorenik vraćao u redovni zatvorski sustav.

Neki podnositelji su podnijeli pritužbe regionalnim odjelima Savezne službe za izvršavanje kazni, pučkom pravobranitelju, pa čak i Saveznoj službi sigurnosti, no svi njihovi prigovori su odbijeni u postupcima bez saslušanja podnositelja zahtjeva i prikupljanja bilo kakvih dodatnih dokaza. Sam pučki pravobranitelj, u odgovoru na pritužbu jednog od podnositelja, priznao je postojanje neformalne zatvorske hijerarhije te da takva pritužba nije imala realne izgleda za uspjeh. Osvrćući se na glavne političke dokumente¹³ koji su trebali predstaviti izazove s kojima se suočava ruski kazneni i zatvorski sustav te sadržavati mjere za njihovo rješavanje, ESLJP je smatrao neprihvatljivim jer u njima neformalna zatvorska hijerarhija zatvorenika nije spomenuta kao problem koji zahtijeva posebnu pažnju i za koji je potrebno pronaći neko sistemsko rješenje. Ruske vlasti nisu poduzele nikakve korake kako bi zaštitile podnositelje zahtjeva od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja povezanog s njihovim statusom „izopćenih“ zatvorenika. Štoviše, trenutno ne postoje učinkoviti mehanizmi i pravna sredstva kojima bi se poboljšale individualne situacije podnositelja zahtjeva niti postoji akcijski plan za rješavanje problema neformalne zatvorske hijerarhije na sveobuhvatan način te je ESLJP odbacio prigovor ruske Vlade zbog nekorisćenja raspoloživih domaćih pravnih sredstava.

S obzirom na opseg problema, propust ruskih vlasti da poduzmu mjere radi sprječavanja zlostavljanja podnositelja može se, sukladno utvrđenju ESLJP-a, smatrati oblikom suučesništva u zlostavljanju zatvorenika pod njihovom zaštitom.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je utvrdio da je u predmetu podnositelja došlo do povrede članka 3. Konvencije i članka 13. u vezi s člankom 3. Konvencije.

PRAVEDNA NAKNADA

15.000 EUR do 250.000 EUR na ime neimovinske štete
7.000 EUR na ime imovinske štete jednom podnositelju
454 EUR do 18.000 EUR na ime troškova i izdataka.

¹² Sukladno nacionalnom Pravilniku o unutarnjem redu kaznenih ustanova, predviđena je mogućnost premještaja zatvorenika na sigurno. Pravilom 184. propisano je da, ako je osobna sigurnost zatvorenika ugrožena od strane drugih zatvorenika, on ima pravo usmeno ili pismeno obratiti se zatvorskim vlastima, koje su dužne odmah poduzeti mjere za osiguranje njegove osobne sigurnosti.

¹³ Konceptualni okvir razvoja kaznenog sustava do 2020. godine (Rezolucija Vlade br. 1772-r od 14. listopada 2010.), Konceptualni okvir razvoja kaznenog sustava od 2017.-2025. (Rezolucija Vlade br. 2808-r od 23. prosinca 2016.), Konceptualni okvir razvoja kaznenog sustava do 2030. (Rezolucija Vlade 1138-r od 29. travnja 2021.)

KLJUČNE RIJEČI

- *zabrana mučenja*
- *zlostavljanje zatvorenika od strane drugih zatvorenika*
- *neformalna zatvorska hijerarhija*
- *teret dokazivanja*
- *nepostojanje učinkovitog pravnog sredstva*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

PRAVO NA POŠTENO SUĐENJE

ČLANAK 6.

1. Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezinog dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi maloljetnika ili privatnog života stranaka to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.

FU QUAN, S.R.O. PROTIV ČEŠKE

zahtjev br. 24827/14

presuda velikog vijeća od 1. lipnja 2023.

PODNOŠITELJEV PRIGOVOR O PROPUSTU DOMAĆIH SUDOVA DA ISPITAJU OSNOVANOST TUŽBENOG ZAHTJEVA ZA NAKNADU ŠTETE ZBOG ODUZETE IMOVINE JE OČIGLEDNO NEOSNOVAN

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva, FU QUAN, s.r.o. je trgovačko društvo sa sjedištem u Češkoj Republici. Nakon što su dva člana tog društva optužena za utaju poreza, češke vlasti su podnositelju zahtjeva oduzele imovinu u vrijednosti od oko 2,1 milijuna EUR. Dva optužena člana društva proglašena su krivima za utaju poreza, ali su u konačnici oslobođena u obnovljenom postupku. Nakon što je društvu podnositelju vraćena oduzeta imovina, podnijelo je tužbu protiv države tražeći naknadu štete pretrpljene neopravdanim oduzimanjem njegove imovine i neopravdanim pritvaranjem direktora i člana društva. Budući da u tužbi društvo podnositelj nije izričito navelo je li šteta bila uzrokovana nezakonitom odlukom ili nepravilnostima u službenom postupanju (što su prema češkom Zakonu o odgovornosti države bila dva moguća temelja za odgovornost države za naknadu štete) češki sudovi su ocijenili da se radi o tužbi za naknadu štete zbog nezakonite odluke te su ju odbili uz obrazloženje da samo stranke u postupku u kojem je donesena nezakonita odluka imaju pravo na naknadu po toj osnovi, što su u ovom slučaju bili dva optužena člana društva, a ne samo društvo. Revizija i ustavna tužba podnositelja zahtjeva proglašene su nedopuštenima.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, članak 6. stavak 1. i članak 13. Konvencije, društvo podnositelj zahtjeva prigovaralo je jer nije moglo dobiti naknadu za štetu na svojoj imovini i jer mu je uskraćen pristup sudu.

[Presudom](#) od 17. ožujka 2022. vijeće ESLJP-a presudilo je s 5 glasova za i 2 protiv da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 te da nije bilo potrebno ispitati prigovore prema članku 6. stavku 1. i članku 13. Konvencije.

Na zahtjev češke vlade predmet je podnesen velikom vijeću.

OCJENA ESLJP-a

Članak 6. st. 1.

Pravo na pristup sudu jedan je aspekt prava na sud na temelju članka 6., stavka 1. Konvencije ([Golder protiv Ujedinjene Kraljevine](#) (21. veljače 1975., stavci 28. - 36., Serija A br. 18). Članak 6. stavak 1. Konvencije jamči svakome pravo da podnese sudu zahtjev u vezi sa svojim građanskim pravima i obavezama ([Grkokatolička župa Lupeni protiv Rumunjske](#)¹⁴, [VV], br. 76943/11, stavak 84., 29. studenog 2016.). Pravo na pristup sudu mora biti „praktično i učinkovito“, a ne „teoretsko i iluzorno“ ([Bellet protiv Francuske](#), 4 prosinca 1995., stavak 36., Serija A br. 333-B). Međutim, to pravo nije apsolutno već može biti podvrgnuto ograničenjima koja ne smiju umanjiti pristup sudu na takav način ili u opsegu koji umanjuje samu bit tog prava. Ograničenja moraju težiti legitimnom cilju koji mora biti razmjeran upotrijebljenim sredstvima ([Grkokatolička župa Lupeni protiv Rumunjske](#), stavak 89). U svojoj sudskoj praksi Europski sud je više puta naglasio da pretjerani formalizam može biti u suprotnosti s pravom na pristup sudu. Međutim, postoji razlika između pretjeranog formalizma i prihvatljive primjene postupovnih formalnosti. Pravo na pristup sudu je narušeno kada postupovna pravila prestanu služiti ciljevima pravne sigurnosti i pravilnog djelovanja pravosudnog sustava te počnu predstavljati prepreku za odlučivanje o osnovanosti zahtjeva ([Eşim protiv Turske](#), br. 59601/09, stavak 21., 17. rujna 2013.)

Trgovačko društvo - podnositelj zahtjeva podnijelo je tužbu za naknadu štete protiv države ne navodeći izričito je li mu šteta bila prouzročena nezakonitom odlukom ili nepravilnostima u službenom postupanju. U svojim podnescima pred domaćim vlastima, društvo podnositelj je prigovaralo nezakonitom progonu i pritvoru direktora i člana društva, ali niti jednom nije spomenulo nepravilnosti u službenom postupanju. U više navrata pozvalo se na odredbu češkog Zakona o odgovornosti države kojom je određen rok za podnošenje zahtjeva za naknadu štete prouzročene nezakonitom odlukom. Slijedom toga, prvostupanjski sud je opravdano smatrao tužbu društva podnositelja zahtjeva tužbom protiv nezakonite odluke te ju odbacio zbog nedostatka *locus standi* jer su samo stranke u postupku iz kojih proizlaze nezakonite odluke mogle tražiti odštetu od države.

¹⁴ Sažetak presude dostupan je na [hrvatskom jeziku](#)

U svojoj sudskoj praksi Europski sud je više puta naglasio da pretjerani formalizam može biti u suprotnosti s pravom na pristup sudu. Međutim, postoji razlika između pretjeranog formalizma i prihvatljive primjene postupovnih formalnosti.

Podnositelj kasnije u pravnim lijekovima nije ni tvrdio da su niži sudovi pogrešno protumačili njegovu tužbu. Drugim riječima, društvo podnositelj nije temeljilo svoju tužbu na nepravilnosti u službenom postupanju niti je tvrdio da su češki sudovi njegovu tužbu trebali tumačiti kao utemeljenu na toj osnovi.

Tvrdilo je da su mu domaći sudovi pretjerano formalističkim pristupom odbili priznati *locus standi* iako je "u predmetnoj situaciji trgovačko društvo također bilo, figurativno govoreći, u pritvoru jer je cijeli njegov ljudski kapital bio u pritvoru". U kasnijim očitovanjima vijeću ESLJP-a, društvo podnositelj je promijenilo stav tvrdeći da se pretjerani formalizam očitovao u propustu domaćih sudova da tužbu društva podnositelja zahtjeva tretiraju kao onu koja se temelji na nepravilnosti u službenom postupanju, a ne na nezakonitoj odluci. ESLJP je istaknuo da stranke ne mogu valjano pred tim Sudom iznijeti argumente koje nikada nisu iznijele pred domaćim sudovima.

ESLJP nije smatrao da su češki sudovi pogriješili zbog toga što podnositeljevu tužbu nisu tumačili kao zahtjev utemeljen na nepravilnosti u službenom postupanju. Dodatno, ESLJP je istaknuo da je podnositelj, nakon odbijanja prve tužbe, mogao podnijeti novu tužbu temeljem ispravne osnove.

Slijedom toga, ovaj podnositeljev prigovor je odbačen kao očigledno neosnovan.

Članak 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

Društvo podnositelj zahtjeva podnijelo je ukupno tri prigovora ESLJP-u temeljem članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju i to:

- a) prigovor zbog štete na imovini društva nastale neopravdanim kaznenim progonom i pritvaranjem direktora i drugog člana društva;
- b) prigovor zbog propusta nadležnih tijela da postupaju s dužnom pažnjom prema oduzetoj imovini; i
- c) prigovor zbog neopravdanog odugovlačenja ukidanja mjere oduzimanja imovine nakon što je donesena oslobađajuća presuda direktoru i drugom članu društva.

U odnosu na prigovor štete na imovini, veliko vijeće je istaknulo da oslobađajuća presuda ili prekid kaznenog postupka ne podrazumijeva automatski pravo na dobivanje naknade štete. To pravo proizlazi iz nacionalnog zakona. Društvo podnositelj zahtjeva nije bilo stranka u kaznenom postupku protiv svojih članova, a prema Zakonu o odgovornosti države samo su stranke u postupku u kojem je donesena nezakonita odluka imale pravo na naknadu. U tim okolnostima, podnositeljev zahtjev za naknadu štete nije imao dovoljnu osnovu u domaćem pravu, stoga članak 1. Protokola br. 1 nije bio primjenjiv. Slijedom navedenog, ovaj podnositeljev prigovor proglasio je nedopuštenim jer je nespojiv s odredbama Konvencije *ratione materiae*.

Vežano za propust tijela da s imovinom postupaju s dužnom pažnjom, veliko vijeće je potvrdilo da su nadležna tijela, kada su oduzela imovinu podnositelja zahtjeva, preuzela dužnost da će brinuti o toj imovini te su morala poduzeti razumne napore da ju sačuvaju. Podnositelj zahtjeva mogao je dobiti odštetu od države jer propust vlasti da postupi s dužnom pažnjom prema oduzetoj imovini predstavlja nepravilnost u službenom postupanju. Međutim, podnositelj zahtjeva, kako je već utvrđeno, nije pravilno iskoristio tu mogućnost te je stoga ovaj podnositeljev prigovor ESLJP odbacio zbog propusta iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

U pogledu neopravdanog odugovlačenja ukidanja mjere oduzimanja imovine, veliko vijeće se složilo da nije bilo opravdanog razloga za zadržavanje oduzete imovine društva podnositelja zahtjeva godinu i pol dana nakon oslobađajuće presude njegovih članove. Međutim, podnositelj ovaj prigovor nije iznio u zahtjevu pred ESLJP-om, već ga je istaknuo kasnije, u odgovoru na očitovanje tužene države. Sukladno članku 35. Konvencije, ESLJP može razmatrati samo zahtjeve koji su podneseni u roku od 6 mjeseci (sada 4 mjeseca¹⁵) od konačne odluke u nacionalnom postupku. Prigovore podnesene izvan tog roka ne može razmatrati čak i ako se tužena država tome ne protivi. Međutim, čak i da je ovaj prigovor podnesen u roku od 6 mjeseci, on je svakako nedopušten zbog propusta iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava. Naime, kao i kod pritužbe pod (b), podnositelj zahtjeva je imao priliku dobiti odštetu od države budući da je neopravdano odugovlačenje ukidanja mjere oduzimanja imovine nakon što je donesena oslobađajuća presuda direktoru i drugom članu društva također predstavljalo nepravilnost u službenom postupanju. Međutim, ni u ovom slučaju podnositelj nije pravilno iskoristio tu mogućnost. Stoga je i ovaj je prigovor proglašen nedopuštenim zbog propusta iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na pristup sudu*
- *pretjerani formalizam*
- *zaštita vlasništva*
- *uvjeti dopuštenosti*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

¹⁵ Protokolom br. 15 kojim se mijenja i dopunjuje Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a koji je stupio na snagu dana 1. kolovoza 2021., izmijenjen je članak 35. stavak 1. Konvencije tako da je rok od šest mjeseci za podnošenje zahtjeva skraćen na četiri mjeseca. Novi rok od 4 mjeseca za podnošenje zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava počeo se primjenjivati od 1. veljače 2022.

PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I OBITELJSKOG ŽIVOTA

ČLANAK 8.

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

B. F. I DRUGI PROTIV ŠVICARSKE

zahtjevi br. 13258/19, 15500/18, 57303/18 i 9078/20
presuda vijeća od 4. srpnja 2023.

ODBIJANJE ZAHTEVA ZA SPAJANJE OBITELJI ZBOG NEISPUNJAVANJA UVJETA FINACIJSKE NEOVISNOSTI IZBJEGLICA PREDSTAVLJA POVREDU ČLANKA 8. KONVENCIJE

ČINJENICE

Podnositelji zahtjeva su četiri državljanina Eritreje i jedan državljanin Kine tibetanskog porijekla. Svi podnositelji zahtjeva su ušli u Švicarsku u razdoblju između 2008. i 2012. te im je priznat status izbjeglica temeljem Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine¹⁶ (dalje: Konvencija iz 1951. godine) zbog straha od progona kojem bi mogli biti izloženi pri povratku u državu podrijetla. Ipak, podnositeljima je priznat privremeni prihvata u Švicarskoj, a ne azil, s obzirom na to da su razlozi za dobivanje statusa izbjeglice nastupili nakon što su napustili svoje zemlje podrijetla i posljedica su njihovog postupanja, točnije nezakonitog izlaska iz tih zemalja (dalje: izbjeglice *sur place*). Sukladno švicarskom Zakonu o azilu, izbjeglice sa statusom azilanta imaju pravo dovesti članove svoje uže obitelji istog državljanstva u Švicarsku bez razdoblja čekanja i bez ispunjavanja drugih uvjeta, dok je spajanje obitelji za izbjeglice koji imaju privremeni prihvata u Švicarskoj podložno diskrecijskoj ocjeni i uvjetovano, među ostalim, razdobljem čekanja od tri godine i neoslanjanjem na socijalnu pomoć. Podnositelji su nakon stjecanja privremenog prihvata pokrenuli postupke spajanja obitelji. U tim postupcima su domaći sudovi utvrdili da se podnositelji oslanjaju na socijalnu

¹⁶ [Konvencija o statusu izbjeglica iz 1951. godine](#)

pomoć, zbog čega su njihovi zahtjevi za spajanje obitelji (s maloljetnom djecom i/ili supružnicima) odbijeni. Savezni upravni sud je utvrdio da su se podnositelji *de facto* nastanili u Švicarskoj te da se Konvencija primjenjuje na njih, ali da odbijanjem njihovih zahtjeva za spajanje obitelji nije povrijeđeno pravo na obiteljski život zajamčeno člankom 8. Konvencije.

PRIGOVORI

Svi podnositelji su pred ESLJP-om prigovorili da je odbijanjem njihovih zahtjeva za spajanje obitelji povrijeđeno njihovo pravo na poštovanje obiteljskog života iz članka 8. Konvencije. Dio podnositelja je prigovorio i trajanju postupka povodom zahtjeva za spajanje obitelji.

OCJENA ESLJP-a

ESLJP je iznio opća načela razvijena u okviru članka 8. Konvencije koja se odnose na spajanje obitelji, a koja je ranije sažeo u presudi [M. A. protiv Danske \[VV\], zahtjev br. 6697/18 od 9. srpnja 2021.](#)¹⁷

Istaknuo je da države članice imaju pravo kontrolirati ulazak stranaca na svoj teritorij i njihov boravak ondje. Konvencija stoga ne jamči stranom državljaninu pravo na ulazak ili boravak u određenoj državi.

Nadalje, članak 8. Konvencije ne nameće državi obvezu poštovanja izbora zemlje u kojoj bračni par želi prebivati, niti nameće obvezu ponovnog spajanja obitelji na njezinom teritoriju. Opseg obveza države da na svoj teritorij primi srodnike osoba koje tamo borave ovisi o posebnim okolnostima svakog pojedinog slučaja, te uključuje obvezu uspostavljanja pravedne ravnoteže između suprotstavljenih interesa.

Uz to, postoji široki konsenzus u međunarodnom pravu u prilog ideji da su u svim odlukama koje se odnose na djecu njihovi najbolji interesi od najveće važnosti.

Imajući na umu navedeno, ESLJP u pravilu neće smatrati da postoji pozitivna obveza države odobriti spajanje obitelji ako postoji neka od sljedećih okolnosti:

- 1) obiteljski život je nastao u vrijeme kada su dotične osobe bile svjesne da je imigracijski status jedne od njih bio takav da je opstanak obiteljskog života u državi domaćinu od samog početka bio nesiguran;
- 2) osoba koja je tražila spajanje obitelji imala je ograničene veze sa državom domaćinom, što je obično bio slučaj u situacijama kada je ta osoba u državi domaćinu boravila samo kratko vrijeme ili je tamo boravila ilegalno;
- 3) nije bilo nepremostivih prepreka da obitelj živi u zemlji podrijetla osobe koja traži spajanje obitelji; i

17 Sažetak presude dostupan je na [hrvatskom jeziku](#)

- 4) osoba koja je tražila spajanje obitelji nije mogla dokazati da ima dovoljan samostalan i trajan prihod koji ne uključuje socijalnu pomoć, da pokrije osnovne troškove uzdržavanja članova svoje obitelji.

S druge strane, ESLJP će u pravilu smatrati da postoji pozitivna obveza odobriti spajanje obitelji ako postoji nekoliko od sljedećih okolnosti:

- 1) osoba koja je tražila spajanje obitelji nastanila se u državi domaćinu ili je imala jake veze s tom državom;
- 2) obiteljski život je već postojao u trenutku kada se osoba koja je tražila spajanje obitelji nastanila u državi domaćinu;
- 3) osoba koja je tražila spajanje obitelji i član obitelji s kojim se želi spojiti već su boravili u državi domaćinu;
- 4) uključenost djece čiji je najbolji interes od najveće važnosti; i
- 5) postojanje nepremostivih ili velikih prepreka da obitelj živi u zemlji podrijetla osobe koja je tražila spajanje obitelji.

Glavno pitanje ovog predmeta je bilo jesu li švicarske vlasti uspostavile pravednu ravnotežu između suprotstavljenih interesa podnositelja zahtjeva i društva u cjelini, kada su odbile njihove zahtjeve za spajanje obitelji zbog neispunjavanja uvjeta financijske

Posebno osjetljiva situacija u kojoj su se izbjeglice sur place našle se na odgovarajući način trebala uzeti u obzir kod primjene uvjeta neoslanjanja na socijalnu pomoć pri ocjeni njihovog zahtjeva za spajanje obitelji. Taj se uvjet trebao primijeniti s dovoljnom fleksibilnošću i tek kao jedan od elemenata sveobuhvatne i individualizirane procjene pravedne ravnoteže

neovisnosti u okviru slobode procjene koju države, odnosno švicarske vlasti po tom pitanju uživaju. Dakle, bilo je potrebno utvrditi opseg slobode procjene koju je Švicarska u ovim predmetima uživala.

Sloboda procjene

ESLJP je istaknuo, pozivajući se na presudu [M.A. protiv Danske \[VV\]](#), da države članice uživaju široku slobodu procjene kada odlučuju hoće li

odrediti razdoblje čekanja za odobrenje spajanja obitelji koje zahtijevaju osobe kojima nije odobren status izbjeglice, ali koje imaju status supsidijarne ili privremene zaštite.

S druge strane, u ovom je predmetu Sud utvrdio da je sloboda procjene koju države članice uživaju značajno manja kada primjenjuju uvjet financijske neovisnosti pri razmatranju i odlučivanju o zahtjevima za spajanje obitelji koje su podnijele izbjeglice *sur place*.

ESLJP je istaknuo sljedeće okolnosti, koje su utjecale na takvo utvrđenje u ovom konkretnom predmetu:

- 1) Podnositeljima zahtjeva, za razliku od onih u [M.A. protiv Danske \[VV\]](#), priznat je status izbjeglica temeljem Konvencije iz 1951. godine. Navedena Konvencija ne pravi razliku između osoba koje su pobjegle iz svoje zemlje zbog progona i osoba

koje su postale izbjeglice kasnije, ne postoji hijerarhija među izbjeglicama, niti objektivni kriteriji koji bi opravdali različito postupanje prema izbjeglicama *sur place* kao što su podnositelji zahtjeva, uključujući u pogledu njihovog prava na spajanje obitelji;

- 2) Na razini Europske unije spajanje obitelji izbjeglica temeljem Konvencije iz 1951. ne podliježe uvjetima (poput uvjeta financijske neovisnosti), ako je zahtjev za spajanje obitelji podnesen u roku od tri mjeseca od priznavanja statusa izbjeglice i ne prave se razlike između različitih izbjeglica na temelju te Konvencije (iako ovaj standard ne veže Švicarsku);
- 3) Na nacionalnoj, međunarodnoj i europskoj razini postoji ujednačen pristup glede zahtjeva za spajanje obitelji izbjeglica temeljem Konvencije iz 1951. Postojanje tog ujednačenog pristupa smanjuje slobodu procjene koju uživa Švicarska;
- 4) Osporeno razlikovanje zahtjeva za spajanje obitelji ovisno o tome je li podnositelj izbjeglica u skladu s Konvencijom iz 1951. imao osnovan strah od progona u svojoj zemlji podrijetla prije bijega iz te zemlje te je li stoga bio prisiljen pobjeći ili je on izbjeglica *sur place* pokazalo se jedinstvenim na međunarodnoj, europskoj i komparativnoj razini, te su ga različita neovisna tijela kritizirala (Odbor za uklanjanje rasne diskriminacije, povjerenik Vijeća Europe za ljudska prava i UNHCR);
- 5) Nezadovoljavajuća kvaliteta parlamentarnog i pravosudnog nadzora nad primjenom kriterija financijske neovisnosti.

Posebno osjetljiva situacija u kojoj su se izbjeglice *sur place* našle na odgovarajući način se trebala uzeti u obzir razmatrajući primjenu uvjeta neoslanjanja na socijalnu pomoć pri ocjeni njihovog zahtjeva za spajanje obitelji. Taj se uvjet trebao primijeniti s dovoljnom fleksibilnošću i tek kao jedan od elemenata sveobuhvatne i individualizirane procjene pravedne ravnoteže između interesa podnositelja da im se odobri spajanje obitelji i interesa države da kontrolira ulazak migranata na njen teritorij.

Općenito, od izbjeglica, uključujući i izbjeglice *sur place*, ne bi trebalo zahtijevati da „učine ono nemoguće” kako bi im se odobrilo spajanje obitelji.

Konkretno, ako izbjeglica prisutan na državnom teritoriju države domaćina nije sposoban ispuniti zahtjeve u pogledu prihoda, unatoč tome što je učinio sve što je razumno mogao učiniti da postane financijski neovisan, primjena uvjeta neoslanjanja na socijalnu pomoć bez ikakve fleksibilnosti bi s vremenom mogla dovesti do trajnog razdvajanja obitelji. Iako je domaćim pravom i praksom osigurana određena fleksibilnost u primjeni spornog uvjeta, postojale su i okolnosti koje su ograničavale tu fleksibilnost, pa se svake godine odobravao samo mali broj zahtjeva za spajanje obitelji osoba s privremenim prihvatom.

Primjena općih načela na pojedinačne predmete podnositelja zahtjeva

Nakon što je utvrdio da u ovim predmetima Švicarska ne uživa široku slobodu procjene, ESLJP je primijenio opća načela na pojedinačne predmete podnositelja zahtjeva, te je na temelju sljedećih okolnosti zaključio da postoji pozitivna obveza Švicarske odobriti zahtjeve za spajanje obitelji:

- 1) *Trajanje boravka podnositelja, njihov status i veze sa Švicarskom* – Svi podnositelji su boravili u Švicarskoj značajno dulje vrijeme od podnositelja zahtjeva u [M.A. protiv Danske \[VV\]](#). Zaključak Saveznog upravnog suda da su se podnositelji zahtjeva *de facto* nastanili u Švicarskoj potvrđuje da boravak privremeno prihvaćenih izbjeglica u Švicarskoj općenito dugo traje.
- 2) *Vrijeme nastanka obiteljskog života* – podnositelji zahtjeva koji su boravili u Švicarskoj imali su dugotrajan obiteljski život sa svojim članovima obitelji u inozemstvu za koje su podnijeli zahtjev za spajanje obitelji.
- 3) *Mogućnost uživanja obiteljskog života drugdje* – vlasti su priznale podnositeljima zahtjeva koji borave u Švicarskoj status izbjeglica temeljem Konvencije iz 1951. godine zbog rizika progona kojem bi bili izloženi u zemljama podrijetla u slučaju njihova povratka. Iz toga slijedi da su postojale nepremostive prepreke obiteljskom životu u zemljama podrijetla podnositelja. Budući da članovi obitelji za koje je zatraženo spajanje obitelji nisu bili u svojim matičnim zemljama, nego u trećim zemljama, Savezni upravni sud i Vlada smatrali su da oni mogu ostati u tim zemljama i da bi ih podnositelji zahtjeva koji borave u Švicarskoj mogli barem posjetiti tamo, kao što su to činili u prošlosti, ili, u odnosu na jedan zahtjev, čak živjeti zajedno u trećoj zemlji. Podnositelji zahtjeva koji borave u Švicarskoj tvrdili su da članovi njihovih obitelji nisu zakonito boravili u trećim zemljama te da oni sami ne mogu zakonito tamo boraviti.

U konkretnim predmetima postojao je niz okolnosti koje upućuju na (ne)mogućnost obitelji da žive u dotičnim trećim zemljama, pa je ESLJP utvrdio da je dolazak članova obitelji podnositelja zahtjeva u Švicarsku bio jedini način da se obiteljski život nastavi.

- 4) *Najbolji interesi djece* – u tri zahtjeva drugi roditelj djece smatra se, presumira ili je utvrđen nestalim ili umrlim. Savezni upravni sud nije razmotrio tu okolnost i u nedostatku bilo kakvih suprotnih okolnosti, čini se da je u najboljem interesu djece u tim zahtjevima spajanje s njihovim jedinim živućim roditeljem u Švicarskoj, bez obzira na to jesu li djeca živjela ili žive s drugim rođacima u trećim zemljama ili su mogla podnijeti zahtjev za smještaj u udomiteljsku obitelj u toj zemlji. I u preostalom zahtjevu bilo je u najboljem interesu djece da se ponovno spoje sa svojim ocem u Švicarskoj i tamo žive s oba roditelja. Ta su razmatranja išla u prilog utvrđenju pozitivne obveze priznavanja spajanja obitelji.
- 5) *Zahtjev neoslanjanja na socijalnu pomoć* – ESLJP je u tri zahtjeva zaključio da švicarska tijela, prilikom primjene zahtjeva neoslanjanja na socijalnu pomoć, nisu uspostavila pravednu ravnotežu između suprotstavljenih interesa, bez obzira na njihovo područje slobode procjene. Dva podnositelja zahtjeva bila su zaposlena i učinila su sve što se razumno moglo očekivati od njih da zarade i podmire svoje troškove i troškove članova obitelji. U odnosu na jednu podnositeljicu zahtjeva, ESLJP je zaključio da Savezni upravni sud nije dovoljno ispitao je li sporni uvjet trebalo primijeniti fleksibilno s obzirom na njezino zdravlje. Nasuprot tome, u pogledu četvrtog zahtjeva ESLJP je utvrdio da Savezni upravni sud nije prekoračio svoju slobodu procjene kada je uzeo u obzir nedostatak inicijative podnositeljice zahtjeva za poboljšanje njezine financijske situacije prilikom odvagivanja suprotstavljenih interesa. Iako je imala zdravstvenih problema, utvrđeno je da je podnositeljica zahtjeva sposobna raditi u nepunom radnom vremenu i nije dokazala da je uložila bilo kakve napore kako bi pronašla takvo zaposlenje.

Slijedom svega navedenog, ESLJP je utvrdilo da je došlo do povrede prava na poštivanje obiteljskog života iz članka 8. Konvencije u odnosu na podnositelje prva tri zahtjeva.

Duljina trajanja postupaka za spajanje obitelji

ESLJP je razmatrao razumnost trajanja postupka za spajanje obitelji jedino u odnosu na podnositeljicu četvrtog zahtjeva i nije našao povredu materijalnog aspekta članka 8. U njenom predmetu je Državno tajništvo za migracije donijelo odluku oko tri godine i četiri mjeseca nakon što je podnijela zahtjev za spajanje obitelji, a duljini trajanja postupka doprinijela je i ona sama time što nije dostavila potrebne informacije. Savezni upravni sud je u više navrata od nje morao tražiti informacije te je presudu donio jednu godinu i deset mjeseci nakon što je podnijela žalbu, ali samo dva mjeseca nakon njenog posljednjeg podneska. Iako je ukupna duljina trajanja postupka za spajanje obitelji dovela u pitanje usklađenost s postupovnim zahtjevima članka 8., švicarske vlasti nisu povrijedile te postupovne zahtjeve, s obzirom na ranije navedene okolnosti.

Stoga je ESLJP utvrdio da nije došlo do povrede članka 8. u njegovom postupovnom aspektu u odnosu na ovu podnositeljicu zahtjeva.

PRAVEDNA NAKNADA

5.125,00 EUR svakom od podnositelja prvog zahtjeva, odnosno 15.375,00 EUR drugom podnositelju zahtjeva, na ime neimovinske štete.

15.325,00 EUR podnositeljima prvog zahtjeva, odnosno 10,788,00 EUR podnositelju drugog zahtjeva na ime troškova i izdataka.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života*
- *izbjeglice sur place*
- *zahtjev za spajanje obitelji*
- *uvjet financijske neovisnosti*
- *sloboda procjene*
- *najbolji interes djece*
- *trajanje postupka za spajanje obitelji*
- *sloboda procjene*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

SLOBODA MIŠLJENJA, SAVJESTI I VJEROISPOVIJEDI

ČLANAK 9.

1. Svatko ima pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi; to pravo uključuje slobodu da se promijeni vjeroispovijed ili uvjerenje i slobodu da se pojedinačno ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, iskazuje svoju vjeroispovijed ili uvjerenje bogoslužjem, poučavanjem, praktičnim vršenjem i obredima.

2. Sloboda iskazivanja vjeroispovijedi ili uvjerenja podvrgnut će se samo takvim ograničenjima koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa javnog reda i mira, zaštite javnog reda, zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

JEHOVINI SVJEDOCI PROTIV FINSKE

zahtjev br. 31172/19

presuda vijeća od 9. svibnja 2023.

OBVEZA JEHOVINIH SVJEDOKA DA SE PRIDRŽAVAJU ODREDBI ZAKONA O ZAŠTITI OSOBNIH PODATAKA PRILIKOM PROPOVIJEDANJA OD KUĆE DO KUĆE NE PREDSTAVLJA POVREDU ČL. 9. KONVENCIJE

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva, Jehovini svjedoci, je finska vjerska zajednica (*Jehovan todistajat*). Pravobranitelj za zaštitu osobnih podataka (dalje u tekstu: Pravobranitelj) izdao je mišljenje u kojem je naveo da prilikom propovijedanja od kuće do kuće, Jehovini svjedoci smiju prikupljati osobne podatke samo uz suglasnost osoba kojima se obraćaju. Po pritužbi pravobranitelja da su neformalne bilješke pojedinačnih članova Jehovinih svjedoka prerasle u zbirke osobnih podataka, Odbor za zaštitu osobnih podataka¹⁸ (dalje u tekstu: Odbor) je zabranio navedenoj vjerskoj zajednici prikupljanje i obradu osobnih i osjetljivih podataka. Odbor je smatrao da se navedena vjerska zajednica i njeni članovi mogu smatrati „nadzornikom“ osobnih podataka sukladno finskom Zakonu o osobnim podacima

¹⁸ Odbor za zaštitu osobnih podataka (*tietosuojalautakunta, datasekretessnämnden*) je tijelo osnovano pri finskom Ministarstvu pravosuđa, koje:

- obrađuje i rješava zahtjeve koji su, sukladno Zakonu o osobnom registru, u njegovoj nadležnosti;
- rješava osobito važna pitanja vezana uz osobne matice;
- prati potrebu razvoja zakonodavstva o osobnom registru i poduzima potrebne inicijative u tu svrhu.

te su zbog toga, u roku šest mjeseci, morali osigurati da prilikom prikupljanja osobnih podataka zatraže i izričitu suglasnost osobe za isto. Jehovini svjedoci su uložili žalbu upravnom sudu u Helsinkiju koji je istu djelomično usvojio smatrajući da je za prikupljanje i obradu podataka tijekom propovijedanja potrebna izričita suglasnost osoba kojima se Jehovini svjedoci obraćaju, ali da se podnositelj zahtjeva ne može smatrati nadzornikom osobnih podataka, stoga je ukinuo odluku Odbora. Zahtjev podnositelja za održavanjem usmene rasprave je odbijen s obrazloženjem da ju je obzirom na ishod predmeta očigledno nepotrebno provesti. Po žalbi pravobranitelja protiv presude upravnog suda, Vrhovni upravni sud Finske je podnio zahtjev Sudu Europske unije radi tumačenja odredbi Direktive o zaštiti osobnih podataka¹⁹ (dalje u tekstu: Direktiva), odnosno uputio je pitanje mogu li se Jehovini svjedoci smatrati nadzornikom osobnih podataka. Sud Europske unije je presudio²⁰ da se Jehovini svjedoci mogu smatrati nadzornikom. Stoga je finski Vrhovni upravni sud poništio odluku upravnog suda u dijelu u kojem je taj sud ukinuo odluku Odbora. U presudi je Vrhovni upravni sud naveo da je zahtjev za usmenom raspravom odbijen jer je uz prijedlog za saslušanjem svjedoka dostavljen i sažetak njihovih iskaza, a oni su uzeti u obzir prilikom donošenja presude.

PRIGOVORI

Podnositelj zahtjeva je prigovorio da je neprovođenje usmene rasprave u postupku pred finskim tijelima dovelo do povrede prava na pošteno suđenje zajamčenog čl. 6. Konvencije. Nadalje, podnositelj je prigovorio da odluka Odbora o zabrani vođenja osobnih bilješki prilikom propovijedanja od kuće do kuće predstavlja povredu prava na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti.

OCJENA ESLJP-a

Članak 6.

Obzirom na tvrdnju podnositelja da mu je povrijeđeno pravo na pošteno suđenje jer nije provedena usmena rasprava u postupku pred finskim sudovima, ESLJP je istaknuo određene situacije u kojima zbog postojanja izvanrednih okolnosti nije potrebno provesti usmenu raspravu:

- predmeti u kojima se ne postavlja pitanje vjerodostojnosti ili predmeti u kojima ne postoje oprečne tvrdnje koje zahtijevaju usmenu raspravu, pa sudovi mogu pravično i razumno odlučiti o slučaju na temelju spisa predmeta;
- predmeti koji otvaraju čisto pravna pitanja ograničenog opsega ili predmeti koji nisu pretjerano kompleksni;
- predmeti koji se odnose na izrazito tehnička pitanja, npr. naknade iz socijalnog osiguranja, o kojima je bolje rješavati pisanim putem nego usmenim očitovanjem

¹⁹ [Direktiva 95/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 24. listopada 1995. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom protoku takvih podataka](#)

²⁰ [Presuda Suda Europske Unije, br. C-25/17, EU:C:2018:551, 10. srpanj 2018](#)

[\(Ramos Nunes de Carvalho e Sá protiv Portugala](#) [VV], br. 55391/13 i dva druga, st. 190., 6. studeni 2018.).

ESLJP je istaknuo da podnositelj nije tražio usmenu raspravu u postupku pred Odborom, dok je pred upravnim sudom istu zatražio, međutim nije naveo koje dokaze je htio predložiti, niti zašto su ti dokazi ključni za postupak. Upravni sud je dio tužbenog zahtjeva odbacio i za taj dio je odbio prijedlog podnositelja za održavanjem usmene rasprave. U odnosu na drugi dio zahtjeva naveo je da je bilo očigledno nepotrebno provesti usmenu raspravu obzirom da je presuđeno u korist podnositelja. U postupku pred Vrhovnim upravnim sudom podnositelj je zahtijevao da se održi usmena rasprava tek nakon donošenja presude Suda Europske Unije. Uz taj zahtjev je priložio pisana očitovanja dvadeset i četiri člana Jehovinih svjedoka koje je htio pozvati kao svjedoke. Obzirom da su dostavljena pisana očitovanja uzeta kao dokaz, Vrhovni upravni sud je odlučio da nije potrebno provesti usmenu raspravu.

Neprovođenje usmene rasprave pred drugostupanjskim ili trećestupanjskim sudom mora biti ispitano u svjetlu cjelokupnog postupka i uzimajući u obzir sve bitne okolnosti predmeta

Nacionalna tijela su u postupku došla do priznanja da lokalne službe Jehovinih svjedoka vode ručni sustav arhiviranja osobnih podataka osoba koje ne žele da ih posjećuju te su potvrdili da posjeduju karte teritorija, a sve u svrhu održavanja redovitog kontakta sa stanovnicima određenog područja.

[\(Juričić protiv Hrvatske](#), br. 58222/09, st. 89, 26. srpnja 2011.). Postupak pred nacionalnim tijelima trajao je preko sedam godina, te je podnositelj imao dovoljno vremena iznijeti dokaze kojima bi potkrijepio svoje tvrdnje. Finska tijela su u postupku utvrdila da lokalne službe Jehovinih svjedoka vode ručni sustav arhiviranja osobnih podataka osoba koje ne žele da ih posjećuju te su

potvrdili da posjeduju karte teritorija, a sve u svrhu održavanja redovitog kontakta sa stanovnicima određenog područja. Također, u žalbi protiv odluke Odbora vidljivo je da su Jehovini svjedoci poticali članove u propovijedanju od kuće do kuće te da su im njihove bilješke omogućavale održavanje redovitog kontakta s osobama čije podatke su uzeli. Obzirom da nije iznesena nijedna tvrdnja koja bi dovela u pitanje vjerodostojnost dokaza²¹, ESLJP je zaključio da odlučne činjenice u postupku nisu bile oprečne stoga nije bilo potrebno provesti usmenu raspravu.

Nadalje, ESLJP je istaknuo da pravna pitanja iz ovog predmeta nisu zahtijevala usmenu raspravu te da je pisani postupak omogućio podnositelju učinkovito iskazivanje svojih navoda i dokaza. Dakle, utvrdio je da su postojale iznimne okolnosti koje su opravdale neprovođenje usmene rasprave.

Zaključno, ESLJP je utvrdio da nije došlo do povrede čl. 6. Konvencije.

²¹ Popisi osoba koje nisu htjele da ih članovi Jehovinih svjedoka više posjećuju, kao i popisi osoba koje su već kontaktirali s navedenim informacijama kao što su ime, prezime, adresa, sadržaj razgovora o uvjerenjima tih osoba, sadržaj osobnih bilješki koje su vodili članovi Jehovinih svjedoka, itd.

Članak 9.

Sloboda vjeroispovijesti zajamčena čl. 9. Konvencije predstavlja jednu od temeljnih vrijednosti demokratskog društva u konvencijskom smislu. Obzirom da prakticiranje vjerskih uvjerenja jedne osobe može imati utjecaja na druge, Konvencija u čl. 9. st. 2. navodi da se sloboda iskazivanja vjeroispovijedi može ograničiti jedino ako je takvo ograničenje propisano zakonom, ako je nužno u demokratskom društvu te radi zaštite legitimnih ciljeva ([Eweida i drugi protiv Ujedinjene Kraljevine](#), br. 48420/10 i tri druga, st. 80, 15. siječanj 2013.). ESLJP je istaknuo da će u suvremenim društvima, u kojima postoji više različitih religija, ponekad biti potrebno ograničiti slobodu iskazivanja vjeroispovijedi i drugih uvjerenja, a u svrhu pomirbe različitih interesa te radi pružanja sigurnosti da će svačija uvjerenja biti poštovana. Također, napomenuo je da je čin propovijedanja o vjerskim i drugim uvjerenjima (misionarstvo ili evangelizam u kršćanstvu) pravo koje je zaštićeno čl. 9. Konvencije.

Nametanje obveze pribavljanja izričitih suglasnosti prilikom propovijedanja od kuće do kuće, a u svrhu prikupljanja i obrade osobnih podataka, dovelo je do miješanja države u ostvarivanje prava zajednice podnositelja na slobode zajamčene člankom 9. Konvencije. Međutim, na ESLJP-u je bilo da utvrdi je li navedeno miješanje: 1) bilo propisano zakonom, 2) imalo legitimni cilj, 3) bilo nužno u demokratskom društvu.

(i) Zakonitost miješanja

Nije bilo sporno da je miješanje finskih vlasti bilo propisano Zakonom o osobnim podacima. Međutim, podnositelj je tvrdio da je Vrhovni upravni sud pogrešno primijenio zakonske odredbe na njegov predmet. ESLJP je naglasio da je obveza tumačenja i primjene zakona u nadležnosti domaćih sudova, te je zbog toga ovlast ESLJP-a u tom području sužena ([Kudrevičius i drugi protiv Litve](#), br. 37553/05, st. 108-110, 15. listopada 2015.).

Zakonom o osobnim podacima u finški pravni sustav su prenesene odredbe Direktive o zaštiti osobnih podataka. Prije donošenja odluke u predmetu podnositelja, Vrhovni upravni sud je podnio zahtjev Sudu Europske Unije radi tumačenja odredbi Direktive, koji je u svojoj presudi naveo da se prikupljanje i obrada osobnih podataka prilikom propovijedanja od kuće do kuće ne može smatrati obradom osobnih podataka koju provodi fizička osoba tijekom aktivnosti isključivo osobne ili domaće naravi²². Također, Sud

Prije donošenja odluke u predmetu podnositelja, Vrhovni upravni sud je podnio zahtjev Sudu Europske Unije radi tumačenja odredbi Direktive, koji je u svojoj presudi naveo da se prikupljanje i obrada osobnih podataka prilikom propovijedanja od kuće do kuće ne može smatrati obradom osobnih podataka koju provodi fizička osoba tijekom aktivnosti isključivo osobne ili domaće naravi.

²² Čl. 3. st. 2. 2) Direktive:

„Ova se Direktiva ne primjenjuje na obradu osobnih podataka:

... - koju provodi fizička osoba tijekom aktivnosti osobne ili domaće naravi.“

Europske Unije je utvrdio da se zajednica Jehovini svjedoci i njeni članovi smatraju nadzornicima osobnih podataka.

Uzimajući u obzir da ima ograničenu nadležnost u odnosu na nacionalne sudove pri tumačenju i primjeni nacionalnih zakona, ESLJP je utvrdio da način na koji je finski Vrhovni upravni sud primijenio odredbe Zakona o osobnim podacima na predmet podnositelja nije bio arbitraran i nerazuman.

Sukladno navedenom, utvrdio je da je miješanje bilo zakonito.

(ii) Legitimni cilj miješanja

Uzimajući u obzir ciljeve Zakona o osobnim podacima te ciljeve Direktive tumačene presudom Suda Europske unije, kao i sudsku praksu ESLJP-a, jasno je da miješanje u pravo podnositelja na slobodu iskazivanja vjeroispovijedi bilo opravdano legitimnim ciljem zaštite prava i sloboda drugih.

(iii) Nužnost miješanja u demokratskom društvu

Zakon o osobnim podacima je imao za cilj osigurati zaštitu prava na privatni život. Navedeni zakon je zahtijevao da se prikupljanje i obrada osobnih i osjetljivih podataka provodi uz izričitu suglasnost osobe čiji se podaci obrađuju.

Vrhovni upravni sud je utvrdio da članovi Jehovinih svjedoka nisu tražili izričitu suglasnost osoba čije podatke su uzimali, niti su dobili takve upute od zajednice Jehovinih svjedoka. Odluka Odbora o zabrani prikupljanja podataka nije predstavljala pokušaj ometanja religijskih običaja pojedinačnih članova Jehovinih svjedoka, već je bila usmjerena ka zaštiti osobnih podataka drugih osoba.

Obzirom na nedostatak uvjerljivih argumenata podnositelja, ESLJP je utvrdio da ne može razaznati kako bi jednostavan zahtjev za davanje suglasnosti za obradu podataka narušio pravo podnositelja na slobodu vjeroispovijedi. Nadalje, utvrdio je da se Zakon o osobnim podacima primjenjuje, bez razlike, na sve vjerske zajednice i vjerske aktivnosti.

Sukladno navedenom, ESLJP je utvrdio da su finski sudovi dali odgovarajuće i dostatno obrazloženje zašto je miješanje u pravo podnositelja bilo nužno u demokratskom društvu te da su finske vlasti, djelujući u okviru slobodne procjene, postigle pravednu ravnotežu između suprotstavljenih interesa.

Stoga je ESLJP utvrdio da nije došlo do povrede čl. 9. Konvencije.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na pošteno suđenje*
- *sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi*
- *Jehovini svjedoci*
- *propovijedanje od kuće do kuće*
- *prikupljanje i obrada osobnih podataka*
- *sud Europske Unije*
- *„nadzornik“ osobnih podataka*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

SLOBODA IZRAŽAVANJA

ČLANAK 10.

1. Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj članak ne sprječava države da podvrgnu režimu dozvola ustanove koje obavljaju djelatnosti radija ili televizije te kinematografsku djelatnost.

2. Kako ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, ono može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, koji su u demokratskom društvu nužni radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, radi zaštite ugleda ili prava drugih, radi sprječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.

HURBAIN PROTIV BELGIJE

zahtjev br. 57292/16

presuda velikog vijeća od 4. srpnja 2023.

PRESUDA KOJOM SE U DIGITALNOJ ARHIVI TISKA NALAŽE ANONIMIZACIJA ONLINE ČLANKA ZAKONITO OBJAVLJENOG PRIJE 20 GODINA PREDSTAVLJA RAZMJERNO OGRANIČENJE SLOBODE ŠIRENJA INFORMACIJA

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva izdavač je dnevnih novina *Le Soir*. U tiskanom izdanju novina iz 1994., *Le Soir* je u članku izvijestio o prometnoj nesreći u kojoj su poginule dvije osobe a tri su ozlijeđene, a koju je skrivio G., u članku naveden s punim imenom i prezimenom. G., po struci liječnik, prometnu nesreću je skrivio pod utjecajem alkohola. Za predmetno kazneno djelo 2000. G. je osuđen na uvjetnu kaznu zatvora. Kaznu je odslužio te je 2006. rehabilitiran. Na svojoj internet stranici 2008., *Le Soir* je objavila elektroničku verziju svoje arhive novina od 1989. uključujući i sporni članak u kojem je G. naveden punim imenom i prezimenom. 2010. godine G. se obratio pravnoj službi novina, tražeći da se članak ukloni iz elektroničke arhive novina ili da se barem anonimizira. No *Le Soir* je odbio G.-ov zahtjev. G je potom 2012. tužio podnositelja kako bi ishodio anonimizaciju članka. U tužbi je istaknuo da mu je povrijeđeno pravo na privatni život, koje je prema belgijskom pravu uključivalo i pravo na zaborav. Prvostupanjski sud je usvojio tužbu G.-a, naloživši podnositelju da u digitalnoj verziji članka te u svim bazama podataka za koju je odgovoran ime i prezime G.-a zamijeni

slovom X. Predmetnu presudu potvrdio je Prizivni sud u Liègeu, a naknadno podnesenu reviziju podnositelja odbacio je Kasacijski sud.

PRIGOVORI

Pred ESLJP-om podnositelj zahtjeva pozvao se na članak 10. Konvencije istaknuvši da presuda kojom ga se obvezuje da anonimizira novinski članak u svojoj digitalnoj arhivi predstavlja povredu slobode izražavanja.

[Presudom](#) od 22. lipnja 2021. vijeće ESLJP-a odluke belgijskih sudova kojima se nalaže anonimizacija ocijenio je razmjernim i odbio zahtjev podnositelja. Vijeće je istaknulo da države članice uživaju široku slobodu procjene pri uspostavi ravnoteže između prava koja se jamče člankom 8. i 10. Konvencije pod uvjetom da je uspostava ravnoteže učinjena u skladu s kriterijima iz prakse ESLJP-a.

Na zahtjev podnositelja i po odobrenju odbora predmet je podnesen velikom vijeću.

OCJENA ESLJP-a

Veliko vijeće složilo se s ocjenom vijeća ESLJP-a da je miješanje u pravo podnositelja bilo u skladu sa zakonom te slijedilo legitiman cilj zaštite prava G.-a. Ključno pitanje je bilo: jesu li odluke belgijskih sudova kojima se podnositelju nalaže anonimizirati elektroničku verziju spornog članka na web stranici *Le Soira*, temeljem „prava na zaborav“, bile nužne u demokratskom društvu.

Sloboda tiska, koju danas treba ocjenjivati i kroz prizmu razvoja informacijskih tehnologija, osim svoje primarne funkcije „javnog čuvara“ ima i sekundarnu ulogu u održavanju arhiva s vijestima i stavljanju arhiva na raspolaganje javnosti. Digitalni arhivi važni su za

Digitalni arhivi važni su za obrazovanje te povijesna istraživanja, osobito zato što su lako dostupni javnosti i općenito besplatni. U tom smislu, nesporno je da i ta sekundarna uloga tiska uživa zaštitu članka 10. Konvencije te bi zaštita cjelovitost digitalnih arhiva tiska trebala biti vodeće načelo prema kojem se razmatra svaki zahtjev za uklanjanjem ili izmjenom arhiviranog članka koji pridonosi očuvanju sjećanja.

obrazovanje te povijesna istraživanja, osobito zato što su lako dostupni javnosti i općenito besplatni. U tom smislu, nesporno je da i ta sekundarna uloga tiska uživa zaštitu članka 10. Konvencije ([M.L. i W.W. protiv Njemačke](#),²³ br. 60798/10 i 65599/10, stavak 102., 28. lipnja 2018.) te bi zaštita cjelovitosti digitalnih arhiva tiska trebala biti vodeće načelo kada se razmatra svaki zahtjev za uklanjanjem ili izmjenom arhiviranog članka koji pridonosi očuvanju sjećanja. Navedeno posebno vrijedi ako zakonitost objavljenih članaka nikad nije

dovedena u pitanje kao što je slučaj u predmetu podnositelja.

²³ Sažetak presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

Analizirajući pravo na zaborav u kontekstu članka 8. Konvencije, veliko vijeće je istaknulo da ono uključuje i „pravo na zaborav na internetu“²⁴, koje je povezano s pravom na poštovanje nečijeg ugleda, bez obzira na to koje se mjere traže u tu svrhu tj. zaborav kroz „uklanjanje s popisa“ (koje mjere poduzimaju operateri tražilica) ili deindeksiranje (koje mjere mogu poduzeti osobe koje su stvorile sadržaj na internetu). U svakom slučaju, pravo na zaborav ne predstavlja samostalno pravo koje se jamči Konvencijom. U svojoj dosadašnjoj praksi ESLJP nije potvrdio niti jednu odluku kojom se uklanjaju ili mijenjaju informacije zakonito objavljene u novinarske svrhe i arhivirane na web stranici nekih novina²⁵. S tim na umu, veliko vijeće ESLJP-a je smatralo da kriteriji²⁶ koji služe za ocjenu je li uspostavljena ravnoteža između članka 8. i 10. Konvencije iz presude [Axel Springer AG protiv Njemačke](#) [VV] (br. 39954/08, stavci 89.-95., 7. veljače 2012.) i koje je primijenilo vijeće ESLJP-a u svojoj presudi, nisu izravno primjenjivi u predmetu podnositelja.²⁷

Veliko vijeće ESLJP-a utvrdilo je nove kriterije prema kojima se treba ocjenjivati je li zahtjev za uklanjanjem ili izmjenom novinarskog sadržaja, koji je arhiviran na internetu, npr. anonimizacijom, u skladu s Konvencijom, i to:

(i) *Priroda arhiviranih informacija*

ESLJP je utvrđivao odnose li se objavljene informacije na privatni, profesionalni ili javni život, te jesu li te informacije imale društveni učinak, odnosno potpadaju li u intimnu sferu privatnog života i stoga su posebno osjetljive. Istaknuo je da podaci koji se odnose na kaznene postupke, kao u predmetu podnositelja, treba klasificirati kao osjetljive ([Biancardi protiv Italije](#),²⁸ br. 77419/16, stavak 67. 25. studenog 2021.). No uključivanje individualiziranih informacija, poput imena i prezimena, u novinske članke o kaznenom postupku samo po sebi nije sporno prema Konvenciji ([S. i Marper protiv Ujedinjene Kraljevine](#) [VV], br. 30562/04 i 30566/04, stavak 66., ECHR 2008.).²⁹

²⁴ Suvremenu raspravu o tom aspektu „prava na zaborav“ otvorena je i osnažena presudom Europskog suda u predmetu [Google Spain SL, Google Inc. protiv Agencia Española de Protección de Datos \(AEPD\), Mario Costeja González](#) (C-131/12)

²⁵ Predmeti u kojima je ESLJP u svojoj dosadašnjoj praksi odlučivao o uklanjanju ili izmjeni novinskih članaka koji su pohranjeni u digitalnim arhivama redosljedom kako su navedeni u presudi: (i) [Węgrzynowski i Smolczewski protiv Poljske](#), br. 33846/07, 16. srpnja 2013. (ii) [Fuchsmann protiv Njemačke](#), br. 71233/13, 19. listopada 2017., (iii) [M.L. i W.W. protiv Njemačke](#), br. 60798/10 i 65599/10, 28. lipnja 2018. te (iv) [Biancardi protiv Italije](#), br. 77419/16, 25. studenog 2021. [Biancardi protiv Italije](#) ujedno predstavlja jedini predmet u kojem je izričito spomenut koncept „prava na zaborav“.

²⁶ Predmetni kriteriji su: (i) doprinos raspravi od općeg interesa, (ii) stupanj poznatosti dotične osobe, (iii) prethodno ponašanje dotične osobe prema medijima, (iv) način dobivanja predmetne informacije, (v) sadržaj, oblik i posljedice objave i (vi) težina sankcije izrečene podnositelju zahtjeva

²⁷ Naime, već u recentnom predmetu [Biancardi protiv Italije](#) (br. 77419/16, 25. studenog 2021.), u kojem je sudio o tome postoji li odgovornost novinara za štetu nastalu zbog deindeksiranja članka objavljenog na internetu, ESLJP je utvrdio nove kriterije koje je potrebno uzeti u obzir kada se odlučuje o „pravu na zaborav“.

²⁸ Sažetak predmetne presude dostupan je i na [hrvatskom jeziku](#).

²⁹ Ocjenjujući je li informacija o kaznenim stvarima osjetljiva ESLJP se pozvao i na Konvenciju o zaštiti osoba glede automatizirane obrade osobnih podataka i Dodatni protokol uz Konvenciju za zaštitu osobe glede automatizirane obrade osobnih podataka u vezi nadzornih tijela i međunarodne razmjene podataka koje je donijelo Vijeće Europe te praksu Suda Europske unije (C-131/12 i C-136/17)

(ii) Vrijeme koje je proteklo od događaja te od prve i online objave

Relevantnost informacije povezana je s njezinom aktualnošću. Prolazak značajnog vremenskog razdoblja od događaja i prve online objave utječe na pitanje treba li osoba imati "pravo na zaborav".

U podnositeljevom slučaju, prošlo je značajno vrijeme (16 godina) između prvog objavljivanja članka i prvog zahtjeva G.-a za anonimizacijom, a ukupno je prošlo oko 20 godina do izricanja presude. Kao rezultat toga, G. koji je bio rehabilitiran 2006. imao je legitiman interes nakon toliko vremena tražiti da mu se omogući da se ponovno integrira u društvo bez trajnog podsjećanja na njegovu prošlost.

Veliko vijeće ESLJP je istaknulo da je pravo biti zaboravljen online povezano s člankom 8. Konvencije, točnije s pravom na poštivanje nečijeg ugleda, bez obzira na to koje se mjere traže u tu svrhu tj. bilo kroz „uklanjanje s popisa“ ili deindeksiranje.

(iii) Suvremeni značaj informacije i doprinos raspravi od javnog interesa

ESLJP je razmotrio nastavlja li predmetni članak, u vrijeme podnošenja zahtjeva za "pravo na zaborav", pridonositi raspravi od javnog interesa, je li stekao ikakav povijesni, istraživački ili statistički značaj te je li i dalje relevantan za bolje razumijevanje skorašnjeg događaja. Naglasio je da se javni interes ne može svesti na žudnju javnosti za informacijama o privatnom životu ili želju čitatelja za senzacionalizmom ili čak voajerizam. Međutim, zbog prirode arhiva digitalnog tiska njihov trenutačni doprinos raspravi od javnog interesa nije odlučujući u većini slučajeva. U nedostatku takvog doprinosa mora se utvrditi jesu li arhivirane informacije od interesa za bilo koju od gore navedenih svrha, primjerice za povijesne i znanstvene svrhe.

ESLJP se složio s utvrđenjem Prizivnog suda u Liègeu, da 20 godina nakon događaja identitet osobe koja nije bila javna nije pridonio javnom interesu. Članak je samo dao statistički doprinos javnoj raspravi o sigurnost na cesti, a događaji o kojima izvješćuje očito nisu bili od povijesnog značaja.

(iv) Je li osoba koja tvrdi da ima pravo biti zaboravljena poznata te njezino ponašanje nakon događaja

Uloga ili funkcija osobe koja je predmet članka i/ili fotografije važan je kriterij pri vaganju suprotstavljenih prava koja se jamče člankom 8. i 10 Konvencije ([Von Hannover protiv Njemačke \(br. 2\)](#) [VV], br. 40660/08 i 60641/08, stavak 110., ECHR 2012.). Pitanje je li pojedinac poznat mora se ocjenjivati u svjetlu posebnih okolnosti pojedinog predmeta te u trenutku kada je zahtjev za zaštitu „prava na zaborav“ podnesen. Također, važno je i ponašanje podnositelja nakon što je izvorni članak objavljen.

G. nije obavljao nikakvu javnu dužnost. Sama činjenica da je bio liječnik ni u kojem smislu nije opravdavala njegovo kontinuirano identificiranje u članku koji je izvještavao o događaju starom 20 godina. G. je bio nepoznata osoba široj javnosti, kako u vrijeme

dogadaja, tako i u vrijeme podnošenja zahtjeva za anonimizaciju. On nije stupio u kontakt s medijima kako bi dodatno poticao raspravu o predmetnom događaju kada se on dogodio, niti kada je naknadno objavljen na internetu. Naprotiv, sve radnje koje je G. poduzeo pokazale su njegovo nastojanje da se drži podalje od oka javnosti.

(v) Negativne posljedice stalne dostupnosti informacija na internetu

Kako bi se opravdala izmjena članka pohranjenog u arhivi digitalnog tiska, pogođena osoba mora iznijeti utemeljenu tvrdnju da joj je nastala ozbiljna povreda prava na privatni život. Posljedično, potrebno je utvrditi je li osuda izbrisana iz kaznene evidencije te ima li stalna dostupnost informacije na internetu negativne posljedice na ponovno integriranje te osobe u društvo. Pritom, ESLJP ne smatra da je činjenica da je netko rehabilitiran sama po sebi dovoljna za pozivanje na „pravo na zaborav“.

Prizivni sud u Liègeu smatrao je da elektroničko arhiviranje članka koji se odnosi na počinjenje kaznenog djela ne bi trebalo stvoriti neku vrstu „virtualne kaznene evidencije“ za G.-a koji je odslužio kaznu i koji je rehabilitiran. Jednostavnim pretraživanjem na temelju imena i prezimena G.-a na web stranici *Le Soira* ili Googleu odmah se dolazilo do spornog članka. Stoga je nedvojbeno da je dostupnost članka bila štetna za G.-a, barem psihološki. Takva situacija omogućila je široj javnosti lako dostupnom informaciju o G.-ovoj prethodnoj osuđivanosti. Za G.-a, koji je bio liječnik, navedeno je značilo da je predmetna informacija bila dostupna i njegovim kolegama, pacijentima ili potencijalnim pacijentima. Navedeno je nedvojbeno dovelo do narušavanja njegovog poslovnog ugleda, određene stigmatizacije te mu je otežavalo ponovno uključivanje u društvo i normalan život. Ovakav zaključak i obrazloženja Prizivnog suda u Liègeu, ESLJP nije smatrao spornim.

(vi) Stupanj dostupnosti informacija u digitalnim arhivama

ESLJP je napomenuo da su internetske stranice informacijski alati različiti od tiskanih medija te da je rizik od štete kod njih značajno veći. Međutim, kako bi se neka informacija pronašla u arhivi digitalnog tiska potrebno je izvršiti određene radnje poput unošenja ključnih riječi ili pojmova koji se pretražuju. Bez toga, malo je vjerojatno da bi neki članak privukao pozornost internet korisnika koji ne traže konkretnu informaciju. Stoga je pri vaganju suprotstavljenih interesa važno utvrditi stupanj dostupnosti arhiviranog članka, odnosno je li dostupan bez ograničenja i besplatno ili je pristup ograničen na neki način.

Arhive novina *Le Soira* bile su besplatno dostupne od 2008. kada su objavljene na internetu, a sporni članak bio je objavljen i dostupan, bez ograničenja, tijekom cijelog trajanja nacionalnog postupka. Slijedom navedenog, laka i neograničena dostupnost članka nedvojbeno je naštetila G.-u.

(vii) Utjecaj mjere na slobodu izražavanja, odnosno na slobodu tiska

ESLJP je istaknuo da nacionalni sudovi moraju voditi računa da odabrana mjera zadovoljava dvostruki kriterij; mora biti najprikladnija za ostvarenje cilja koju pogođena osoba traži, pod pretpostavkom da je taj cilj opravdan, i mora biti mjera koja je najmanje ograničava slobodu tiska.

ESLJP je istaknuo da radi zaštite prava drugih, operater tražilice može reorganizirati rezultate pretraživanja tako da se poveznica na predmetnu web stranicu pojavljuje na manje istaknutom mjestu na popisu rezultata ili izvršiti potpuno ili djelomično brisanje, kada je u pitanju pretraživanje na temelju imena pogođene osobe i uklanjanjem veze iz indeksa tražilice. S druge strane osoba koja je objavila sadržaj, radi zaštite ugleda i prava drugih može: a) ukloniti dio ili cijeli tekst pohranjen u digitalnoj arhivi, b) izvršiti anonimizaciju, c) dodati bilješke tekstu, d)

ukloniti članak iz indeksa interne tražilice web stranice ili e) deindeksirati članak, potpuno ili djelomično za vanjske web tražilice.

Pri odlučivanju o tome koju mjeru treba primijeniti, ESLJP je istaknuo da nacionalni sudovi moraju voditi računa da odabrana mjera zadovoljava dvostruki kriterij: mora biti najprikladnija za ostvarenje cilja koju pogođena osoba traži (pod pretpostavkom da je taj cilj opravdan) i mora biti mjera koja najmanje ograničava slobodu tiska.

Prizivni sud u Liègeu utvrdio je da je najučinkovitiji način zaštite privatnosti G.-a, bez nerazmjernog uplitanja u slobodu izražavanja podnositelja zahtjeva, bio anonimizirati članak na web stranici *Le Soira* zamjenom imena i prezimena vozača sa slovom X. S obzirom da se anonimizacija odnosi samo na ime i prezime osobe te na drugi način ne utječe na sadržaj prenesenih informacija. ESLJP se složio sa zaključkom belgijskog suda da je anonimizacija manje štetna za slobodu izražavanja od uklanjanja članka u cijelosti.

Nadalje, ESLJP je primijetio da je Prizivni sud u Liègeu ocjenjivao koje posljedice će primijenjena mjera imati na G.-a, za javnost koja ima pravo na pristup informacijama i za podnositelja zahtjeva. Zaključio je da time što je udovoljeno G.-ovom zahtjevu ne znači ujedno da svaki pojedinac ima „pravo na ponovno pisanje povijesti“, niti je omogućila „falsificiranje povijesti“ ili da je time nametnut pretjeran teret odgovornosti podnositelju zahtjeva.

Prizivni sud u Liègeu jasno je dao do znanja da od podnositelja zahtjeva nije zatraženo da ukloni članak iz arhive, već samo da elektronsku verziju učini anonimnom. Arhive u papirnatom izdanju ostale su netaknute stoga je izvorna, neanonimizirana verzija članka još uvijek bila dostupna u tiskanom obliku i mogla ju je pregledati svaka zainteresirana osoba, čime uloga cjelovitog arhivskog zapisa nije dovedena u pitanje.

Naposlijetku, ESLJP je smatrao da obveza anonimizacije spada u „dužnosti i odgovornosti“ tiska i predstavlja ograničenje koje se može nametnuti sukladno stavku 2. članku 10. Konvencije.

Sukladno tome, veliko vijeće ESLJP je utvrdilo da su belgijski sudovi pažljivo izvagali prava o kojima je riječ u skladu sa zahtjevima Konvencije. Stoga je miješanje bilo nužno u demokratskom društvu i razmjerno, te nije došlo do povrede članka 10. Konvencije.

KLJUČNE RIJEČI

- sloboda izražavanja
- sloboda širenja informacija
- „pravo na zaborav“
- zaštita prava drugih
- digitalni arhiv tiska
- anonimizacija zakonito objavljenog članka
- test razmjernosti

Sudac Krenc dao je izdvojeno suglasno mišljenje, dok je sudac Ranzoni iznio suprotstavljeno mišljenje kojem su se priklonili suci Kuris, Grozev, Eicke i Schembri Orland.

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

SANCHEZ PROTIV FRANCUSKE

zahtjev br. 45581/15

presuda velikog vijeća od 15. svibnja 2023.

KAZNENOM OSUDOM POLITIČARA ZBOG KOMENTARA TREĆIH OSOBA NA NJEGOVOJ FACEBOOK STRANICI NIJE POVRIJEĐEN ČL. 10. KONVENCIJE

ČINJENICE

Podnositelj je francuski političar koji se 2011. kandidirao na parlamentarnim izborima u izbornoj jedinici Nîmes. Za vrijeme predizborne kampanje napisao je objavu o protukandidatu F.P.-u na svom Facebook profilu. Među komentarima te Facebook objave bili su i komentari S.B.-a i L.R.-a, koji su se ticali F.P.-a i njegove partnerice, L.T., te su bili usmjereni protiv islamske zajednice u Nîmesu. Iako je podnositelj na svom Facebook profilu objavio poruku kojom je pozvao komentatore da budu oprezni sa sadržajem svojih objava, i dalje nije uklonio sve sporne komentare. Protiv podnositelja i dva autora spornih komentara je podnesena kaznena prijava. Kazneni sud u Nîmesu je osudio podnositelja i dva autora komentara za kazneno djelo poticanja na mržnju ili nasilje protiv skupine ili

pojedince temeljem njihove vjeroispovijesti. U odnosu na podnositelja, kazneni sud je naveo da kaznena odgovornost osobe koja je stvorila internetsku stranicu predviđenu za komunikaciju šire javnosti, uključujući pristup komentarima posjetitelja te internetske stranice, postoji ako je ta osoba prije objave bila svjesna njezinog sadržaja ili ako je po saznanju tog sadržaja propustila u što kraćem roku isti ukloniti. Kazneni sud u Nîmesu je odbacio navode podnositelja da nije imao vremena čitati sve objavljene komentare, kao i činjenicu da nije bio svjestan komentara S.B.-a i L.R.-a. Žalbeni sud u Nîmesu je potvrdio prvostupanjsku presudu te je naveo da je podnositelj, kao javna osoba, svjesno otvorio javnosti svoj Facebook profil te pritom omogućio svojim prijateljima da na tom profilu objavljuju svoje komentare. Utvrdio je odgovornost podnositelja zahtjeva za sadržaj objavljenih komentara jer je zbog svog statusa političara trebao postupati s povećanim stupnjem pažnje. Kasacijski sud je odbio zahtjev podnositelja za revizijom.

PRIGOVORI

Podnositelj je prigovorio da je kaznenom osudom zbog komentara trećih osoba na njegovoj Facebook stranici povrijeđeno njegovo pravo na slobodu izražavanja, zajamčeno člankom 10. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

Zakonitost miješanja

Propis se ne može smatrati zakonom ako nije formuliran s dovoljnom preciznošću da omogući osobi na koju se odnosi da prilagodi svoje ponašanje. Takva osoba mora moći

Zakon koji daje diskrecijsku ovlast nije sam po sebi nesuglasan sa zahtjevom predvidljivosti, pod uvjetom da su opseg diskrecijske ovlasti i način njezine primjene naznačeni dovoljno jasno, te uzimajući u obzir legitimni cilj te mjere, a sve da bi se pojedinca zaštitilo od proizvoljnog miješanja u njegova prava.

predvidjeti, ako je potrebno uz odgovarajuću pomoć te do razumne granice u danim okolnostima, posljedice koje određeno postupanje može imati. Zakon koji daje diskrecijsku ovlast nije sam po sebi nesuglasan sa zahtjevom predvidljivosti, pod uvjetom da su opseg diskrecijske ovlasti i način njezine primjene naznačeni dovoljno jasno, te

uzimajući u obzir legitimni cilj te mjere, a sve da bi se pojedinca zaštitilo od proizvoljnog miješanja u njegova prava ([Magyar Kétfarkú Kutya Párt protiv Mađarske](#) [VV]³⁰, br. 201/17, st. 94., 20. siječanj 2020.).

ESLJP je ponovio da ima ograničenu nadležnost u odnosu na provjeru usklađenosti odluka i presuda domaćih sudova s nacionalnim zakonodavstvom, te osim ako je tumačenje

³⁰ Sažetak presude dostupan je na [hrvatskom jeziku](#).

proizvoljno ili očigledno nerazumno, njegova uloga je ograničena na utvrđivanje jesu li učinci tog tumačenja u skladu s Konvencijom.

Sustav „stupnjevite“ odgovornosti trebao je riješiti problem potencijalnih žrtava anonimnih autora, te je takav pristup zauzeo i francuski Kasacijski sud u svojoj sudskoj praksi. Međutim, u predmetu podnositelja autori komentara bili su identificirani te procesuirani zajedno s podnositeljem kao njegovi supočinitelji. Prethodno osudi podnositelja, Kasacijski sud je već utvrdio da u predmetima u sferi medija može postojati odgovornost stvaratelja sadržaja, unatoč tome što su treće osobe koje su napisale komentare identificirane. ESLJP navedeni pristup ne smatra proizvoljnim niti očigledno nerazumnim.

Francuskim zakonodavstvom nije bilo određeno u kojemu trenutku je operator morao biti upoznat s nezakonitim komentarima, već je to ostavljeno utvrđivati nacionalnim sudovima u konkretnim okolnostima pojedinog predmeta. U trenutku spornih događaja, francusko zakonodavstvo nije zahtijevalo prethodnu obavijest žrtve operatoru stranice, dok su internetske mreže kao Facebook morale biti prethodno obaviještene. Sukladno navedenom, države članice Konvencije mogle su utvrditi odgovornost informativnih portala bez povrede čl. 10. Konvencije u slučaju kada su ti portali propustili izbrisati nezakonite komentare trećih osoba odmah po njihovoj objavi, čak i u slučaju kada nisu zaprimili obavijest žrtve ili trećih osoba (*Delfi AS protiv Estonije* [VV], br. 64659/09, st. 159., 16. lipanj 2015.). Unatoč činjenici da situacija podnositelja nije usporediva s položajem internetskih portala, ESLJP nije vidio razlog za primjenu drugačijeg pristupa.

Obzirom da je ESLJP utvrdio da zakonska definicija pojma operatora stranice proizlazi iz dosljednog niza odluka Kasacijskog suda, te ju je potvrdilo Ustavno vijeće izrazima koji su bili jasni i nedvosmisleni³¹, miješanje u pravo podnositelja je bilo zakonito.

Legitimni cilj miješanja

ESLJP je utvrdio da nema sumnje da je miješanje u pravo podnositelja bilo opravdano legitimnim ciljem zaštite ugleda ili prava drugih te radi sprječavanja nereda ili zločina.

Nužnost miješanja u demokratskom društvu

Budući da zahtjevi tolerancije i poštovanja jednakog dostojanstva svih ljudi čine osnovu demokratskog pluralističkog društva, može se zaključiti da će, u pravilu, u nekim demokratskim društvima biti nužno kazniti ili čak spriječiti sve oblike izražavanja kojima se propagira, potiče, promiče ili opravdava mržnja temeljena na netoleranciji (uključujući vjersku netoleranciju), uz uvjet da su sve nametnute formalnosti, uvjeti, ograničenja ili kazne

Iako svaki pojedinac koji sudjeluje u javnoj raspravi od općeg značaja ne smije prijeći određene granice, a osobito u pogledu poštovanja ugleda i prava drugih, ipak je dopuštena određena razina pretjerivanja, a čak i provokacije.

³¹ Operator stranice je osoba koja je preuzela inicijativu stvaranja usluge elektroničke komunikacije za razmjenu mišljenja o unaprijed određenim temama.

razmjerni legitimnom cilju koji se želi postići. Iako svaki pojedinac koji sudjeluje u javnoj raspravi od općeg značaja ne smije prijeći određene granice, a osobito u pogledu poštovanja ugleda i prava drugih, ipak je dopuštena određena razina pretjerivanja, a čak i provokacije ([Fleury protiv Francuske](#), br. 29784/06, st. 45., 11. svibanj 2010.).

Govor mržnje se može manifestirati u različitim oblicima, kroz očito agresivne i uvredljive komentare koji svjesno podrivaju vrijednosti tolerancije, mira u društvu i nediskriminacije, kao i u obliku implicitnih izjava, koje iako su izražene oprezno ili hipotetski, mogu jednako izricati mržnju. Unatoč činjenici da političke stranke uživaju široku slobodu izražavanja za vrijeme izbora, a u svrhu pridobivanja naklonosti svog izbornog tijela, rasni ili ksenofobni komentari mogu dovesti do stvaranja mržnje i netolerancije, dok istovremeno osnažuju položaj političkih kandidata, slogani i doskočice mogu postati istaknutiji nego obrazloženi argumenti, te utjecaj rasnih i ksenofobnih govora postaje veći i štetniji ([Féret protiv Belgije](#), br. 15615/07, st. 76., 16. srpanj 2009.).

Internet je postao jedno od glavnih sredstava putem kojeg pojedinci izražavaju svoje pravo na slobodu izražavanja, te kao takav omogućuje sudjelovanje u aktivnostima i razgovorima o političkim problemima i problemima od javnog interesa ([Melike protiv Turske](#), br. 35786/19, st. 44., 15. lipanj 2021.). Iako je priznao da internet ima važnu ulogu pri ostvarivanju prava na slobodu izražavanja, ESLJP je naveo da se mora zadržati mogućnost utvrđivanja odgovornosti za klevetnički ili neki drugi oblik nezakonitog govora, jer se time osigurava postojanje učinkovitog pravnog sredstva za zaštitu prava osobnosti.

U svrhu postizanja pravedne ravnoteže između zaštite prava na privatni život predviđenog čl. 8. Konvencije i prava na slobodu izražavanja predviđenog čl. 10., mora se uzeti u obzir:

- i) narav komentara,
- ii) predstavlja li takav komentar govor mržnje ili poticanje na nasilje,
- iii) korake koje je osoba pogođena komentarom poduzela radi uklanjanja komentara

Iako je priznao da internet ima važnu ulogu pri ostvarivanju prava na slobodu izražavanja, ESLJP je naveo da se mora zadržati mogućnost utvrđivanja odgovornosti za klevetnički ili neki drugi oblik nezakonitog govora, jer se time osigurava postojanje učinkovitog pravnog sredstva za zaštitu prava osobnosti.

ESLJP je istaknuo da je neminovno da su se sporni komentari na podnositeljevu objavu odnosili na muslimane, opisujući ih uvredljivim izrazima i nazivajući ih kriminalcima. Uzeo je u obzir i činjenicu da su ti komentari napravljeni za vrijeme političke kampanje, da su njima istaknuti lokalni problemi koji su potencijalno zahtijevali politički odgovor, te da su komentari na internetskim portalima obično izraženi razgovornim, ali često vulgarnim i kolokvijalnim jezikom. Međutim, gledajući da su komentari objavljeni na podnositeljevoj Facebook stranici za vrijeme predizborne kampanje, oni su uistinu predstavljali govor mržnje, uzimajući u obzir njihov sadržaj i opći ton, zajedno s korištenim zajedljivim i vulgarnim načinom govora. Također, doseg samih komentara nije bio isključivo ograničen na pratitelje podnositelja i simpatizere stranke, već se proširio izvan isključivo stranačkog čitateljstva.

Iako je utvrdio da se podnositelj Facebook „zid“ ne može izjednačiti s velikim profesionalno vođenim komercijalnim internetskim portalima, ESLJP je istaknuo da je podnositelj koristio svoj Facebook profil u svojstvu političara, u političke svrhe, za vrijeme izbora, a uzeo je u obzir i činjenicu da je podnositelj imao prethodno iskustvo u području digitalnih usluga. Iako prvotna objava nije sadržavala uvredljiv jezik, domaće vlasti su utvrdile odgovornost podnositelja zbog nedostatka pažnje te propusta da pravovremeno ukloni komentare trećih osoba. ESLJP je utvrdio da u trenutku nastanka spornih komentara, korisnik nekomercijalnog Facebook računa nije mogao u potpunosti upravljati komentarima, te je istaknuo da bi učinkovito nadziranje komentara, osobito u slučaju vrlo popularnog računa, iziskivalo prekomjerna sredstva. Međutim, francuski sudovi su istaknuli da političari, obzirom na njihov status i položaj u društvu, mogu utjecati na druge osobe, a čak ih i direktno ili indirektno potaknuti da prihvate stavove i postupanje koje može biti nezakonito, zbog čega se od njih zahtijeva povećana razina pažnje. ESLJP je naglasio da prihvaća stav vijeća tog Suda³² koje je utvrdilo da je jezik korišten u spornim komentarima očigledno poticao na mržnju i nasilje protiv osoba temeljem njihove vjeroispovijesti, te da takav govor ne može biti umanjen niti prikriven okriljem konteksta izbora, niti željom pokretanja rasprave o lokalnim poteškoćama.

Utvrđeno je da bi bio poželjan minimalni stupanj naknadne moderacije ili automatskog filtriranja u svrhu uočavanja očigledno nezakonitih komentara te njihovog brisanja u što kraćem vremenskom razdoblju, čak i u slučajevima kada nije bilo obavijesti oštećene strane, bilo da to čini domaćin (u slučaju podnositelja Facebook) koji djeluje kao profesionalni subjekt koji omogućuje pristup društvenoj mreži, ili sam pojedinačni korisnik društvene mreže koji taj račun koristi kao sredstvo objave svojih članaka ili mišljenja, istovremeno omogućujući trećima objavu komentara na iste. U predmetu podnositelja utvrđeno je da nije postojao propis koji je zahtijevao automatsko filtriranje komentara, kao što nije postojala niti mogućnost prethodnog moderiranja objavljenog sadržaja na Facebooku. Stoga se postavilo pitanje koje razumne korake je podnositelj kao operator stranice mogao ili morao poduzeti. ESLJP je utvrdio da prvotna objava podnositelja nije predstavljala ili pozivala na govor mržnje niti je poticala na nasilje. Međutim, podnositelj je, kao političar iskusan u komunikaciji s javnošću, trebao biti svjestan potencijalnih rizika pretjeranih i neumjerenih primjedbi koje bi mogle postati vidljive široj javnosti. U tom trenutku, korištenje Facebooka je bilo uvjetovano prihvaćanjem određenih uvjeta i pravila upotrebe, a čega je podnositelj morao biti svjestan. Štoviše, podnositelj je pozvao svoje Facebook prijatelje da budu pažljivi sa sadržajem svojih komentara, čime je pokazao da je svjestan problematičnosti istih. Od podnositelja se u odnosu na komentar S.B.-a koji je obrisan u manje od dvadeset i četiri sata od objave, nije moglo očekivati da postupi u kraćem roku jer bi isto predstavljalo prekomjeran i neizvediv teret. Međutim, kaznena osuda podnositelja nije se temeljila na propustu da obriše pojedinačne komentare, već se odnosila na potrebu brisanja svih nezakonitih komentara, a koji su u kaznenom postupku uzeti kao cjelina. Također, unatoč izjavi podnositelja da su objave na njegovom Facebook zidu bile prekomjerne te da ih on nije mogao svakodnevno čitati, utvrđeno je da je na spornu objavu bilo tek petnaest komentara.

³² Presuda [Sanchez protiv Francuske](#), br. 45581/15, 2. rujana 2021.

ESLJP je utvrdio da može nastaviti s testom razmjernosti obzirom na razinu odgovornosti koja se može pripisati vlasniku računa na društvenoj mreži. Privatna osoba ograničenog glasa i utjecaja imala bi manje dužnosti od lokalnog političara ili kandidata za lokalne izbore, a političar bi s druge strane imao manje dužnosti nego poznata ličnost za koju bi zahtjevi bili nužno još i veći, obzirom na težinu i značaj koji se pridaje njezinim riječima, te obzirom na pristup značajnijim resursima kojima može učinkovito intervenirati na društvenim platformama ([Mesić protiv Hrvatske](#), br. 19362/18, st. 104., 5. svibanj 2022.).

ESLJP je utvrdio da se odgovornost podnositelja temelji na različitoj osnovi od one na kojoj se temelji odgovornost autora komentara, jer je povezana s njegovim autonomnim položajem kao operatora stranice. Dakle, podnositelj nije kazneno odgovarao umjesto autora komentara, obzirom da su oni osuđeni kao supočinitelji kaznenog djela.

ESLJP je naglasio da je svjestan da kaznena osuda može proizvesti negativne posljedice po korisnike Facebooka, drugih društvenih mreža ili foruma za raspravu. Međutim, iako postoje tendencije usmjerene dekriminalizaciji klevete, iste se ne odnose na govor mržnje ili pozive na nasilje. Izricanje kazne zatvora za kazneno djelo iz područja političkog govora u iznimnim okolnostima može biti u skladu s pravom na slobodu izražavanja, posebice u slučaju govora mržnje ili poticanja na nasilje. Slijedom navedenog, ESLJP je smatrao da kazna koju je podnositelj pretrpio (novčana kazna od 3.000 EUR, uz 1.000 EUR dodijeljene naknade žrtvi) nije bila pretjerana, osobito uzimajući u obzir da nije pretrpio nikakve druge posljedice te je izabran kao gradonačelnik i nastavio je obnašati svoje obveze kao član političke stranke.

Zaključno, ESLJP je utvrdio da su odluke domaćih sudova bile utemeljene na odgovarajućim i dostatnim razlozima, te je miješanje u pravo podnositelja bilo nužno u demokratskom društvu.

Sudac Kūris je dao izdvojeno suglasno mišljenje, suci Ravarani i Bošnjak su dali izdvojeni suprotstavljeno mišljenje, dok su suci Wojtyczek i Zünd dali zajedničko izdvojeno suprotstavljeno mišljenje.

KLJUČNE RIJEČI

- sloboda izražavanja
- predvidljivost zakona
- govor mržnje
- parlamentarni izbori
- kaznena osuda političara zbog komentara trećih osoba na društvenoj mreži
- Facebook objava

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

ZHABLYANOV PROTIV BUGARSKE

zahtjev br. 36658/18

presuda vijeća od 27. lipnja 2023.

RAZRJEŠENJE PODNOSITELJA S DUŽNOSTI POTPREDSJEDNIKA BUGARSKOG PARLAMENTA ZBOG NJEGOVIH IZJAVA I PONAŠANJA NIJE DOVELO DO POVREDE PRAVA NA SLOBODU IZRAŽAVANJA

ČINJENICE

Podnositelj je bio političar, potpredsjednik Narodne skupštine (bugarski parlament), u koju je izabran kao zastupnik Bugarske socijalističke stranke (prethodno Bugarska komunistička stranka; dalje: BSP). Smijenjen je s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine zbog sustavne zlorabe svojih ovlasti tijekom tri različita događaja za vrijeme njegovog mandata. Prvi događaj odvio se na plenarnoj sjednici Narodne skupštine na kojoj je razmatran prijedlog bugarske Vlade o ratifikaciji sporazuma između Bugarske i tadašnje Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije. Podnositelj je kritizirao način sklapanja i izričaj sporazuma navodeći da isti promiče doktrinu „makedonizma“, te je okarakterizirao sporazum kao „mrtvorodenče“, „izmišljotinu“ i kao pokušaj „jeftinog prevrtanja i trgovanja“. U drugom istupu, podnositelj je na plenarnoj sjednici Narodne skupštine prekinuo minutu šutnje predloženu radi odavanja počasti žrtvama komunističkog režima, i to osobito onima koje je bugarski „Narodni sud“³³ osudio na smrt ili dugotrajni zatvor. Tada je naveo da su krajem Drugog svjetskog rata takva suđenja održavana duž Europe radi procesuiranja saveznika Sila osovine, kao i da bi trebalo odati počast i žrtvama fašizma i članovima pokreta otpora. Treći događaj tiče se proglašenja BSP-a kojim je, *inter alia*, proglašeno da je „Narodni sud“ bio ustanovljen odlukom Savezničkih sila te da je predstavljao „nužnu i neizbježnu ratnu pravdu“. BSP se u kratkom roku udaljio od stavova izrečenih u proglasu. Podnositelj je zaniijekao da je autor spornog proglašenja, ali je izjavio da se u suštini slaže s istim. Ustavnu tužbu nekolicine zastupnika Narodne skupštine radi utvrđivanja neustavnosti smjene podnositelja, Ustavni sud Bugarske je odbio.

PRIGOVORI

Podnositelj zahtjeva je prigovorio da je njegova smjena s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine zbog izraženih mišljenja dovela do povrede prava na slobodu izražavanja, predviđenog čl. 10. Konvencije.

³³ „Narodni sud“ je bio kazneni sud uspostavljen par mjeseci nakon državnog udara nove bugarske vlade predvođene pripadnicima komunističkog režima, a bio je ustanovljen radi procesuiranja vođa i saveznika prethodnog monarhističkog režima.

OCJENA ESLJP-a

Nedvojbeno je da je podnositelj smijenjen s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine zbog svojih izjava i ponašanja. Kada su u pitanju profesionalna zanimanja, poput sudaca, državnih odvjetnika, sveučilišnih profesora, odvjetnika, liječnika i sl., smjenjivanje, suspenzija ili odbijanje imenovanja na takva radna mjesta, povezano s izjavama obnašatelja takvih zanimanja ili kandidata, dosljedno se smatralo miješanjem u njihovo pravo na slobodu izražavanja ([Baka protiv Mađarske](#)³⁴ [VV], br. 20261/12, st. 149.-152., 23. lipanj 2016.). Takva radna mjesta uživaju određenu razinu stabilnosti ili su vezana za određeni mandat, a obnašanje takvih poslova je uvjetovano posjedovanjem određenih profesionalnih kvalifikacija. Zanimanje podnositelja zahtjeva u ovom predmetu bilo je političke, a ne profesionalne naravi. Politička zanimanja su suštinski nestabilna, te se njihovo obnašanje često ne temelji samo na posjedovanju određenih kvalifikacija, već i na posjedovanju i izražavanju stavova koji odgovaraju stavovima političke stranke kojoj pojedinac pripada. Stoga, načela koja se primjenjuju na profesionalna zanimanja nisu izravno primjenjiva i na politička.

Podnositelj je na mjesto potpredsjednika bugarske Narodne skupštine bio imenovan temeljem svoje pripadnosti političkoj stranci, te je kao takav mogao biti smijenjen u bilo kojem trenutku, odlukom o isključenju iz političke stranke koja nije trebala biti obrazložena. Obzirom na političku narav njegovog imenovanja, podnositelj nije mogao biti smijenjen po diskrecijskoj odluci parlamenta. Međutim, još uvijek je podlijegao odredbama Poslovnika Narodne skupštine³⁵ temeljem kojih je mogao biti smijenjen prije isteka mandata, i to u dva slučaja: 1) zbog sustavne zlorabe svojih ovlasti; i 2) zbog sustavnog neizvršavanja svojih dužnosti.

ESLJP je ostavio otvorenim pitanje je li smjena podnositelja zahtjeva predstavljala miješanje u njegovu slobodu izražavanja, jer čak i da je to bio slučaj, miješanje je bilo opravdano iz sljedećih razloga.

(i) Zakonitost miješanja

Bugarski Ustavni sud je detaljno obrazložio zašto je postupanje podnositelja zahtjeva opravdalo primjenu pravila Poslovnika Narodne skupštine o smjeni prije isteka mandata; osobito zbog izjave podnositelja o potrebi održavanja minute šutnje i za žrtve fašizma i pokreta otpora, te o proglasu BSP-a o „Narodnom sudu“. Nadalje, Ustavni sud je detaljno obrazložio „sustavnost“ podnositeljevog ponašanja, a kako je predviđeno Poslovníkom

³⁴ Sažetak presude je dostupan na [hrvatskom jeziku](#).

³⁵ Pravilom br. 5 st. 1. i 2. Poslovnika Narodne skupštine Bugarske iz 2017. je bilo određeno da potpredsjednici Narodne skupštine mogu biti razriješeni dužnosti prije isteka mandata ako:

1. daju ostavku (Pravilo br. 5 st. 1 (1));
2. trećina članova Narodne skupštine predloži njihovo razrješenje zbog: a) objektivne nemogućnosti obavljanja svoje dužnosti, b) sustavne zlorabe svojih ovlasti i c) sustavnog neizvršavanja dužnosti unutar područja njihove nadležnosti (Pravilo br. 5 st. 1 (2));
3. parlamentarna skupina koja ih je imenovala predloži njihovu smjenu (Pravilo br. 5 st. 1 (3));
4. napuste parlamentarnu skupinu kojoj su pripadali ili su iz nje isključeni ili ta skupina prestane postojati (Pravilo br. 5 st. 2).

(„sustavna zlorporaba svojih ovlasti“), stoga odluka Ustavnog , iako neuobičajena, nije bila ni proizvoljna ni očigledno protivna odredbi Poslovnika Narodne skupštine. Također, ESLJP je smatrao važnim da je ovo očito bilo prvi puta da je bugarski Ustavni sud razmatrao navedeno pravilo Poslovnika. Neupitno je da to pravilo Poslovnika nije bilo dovoljno jasno. Međutim, pravila o radu parlamenta neizbježno sadrže nejasne odredbe koje trebaju biti razjašnjene u samoj parlamentarnoj praksi ([Karácsony i drugi protiv Mađarske](#)³⁶ [VV], br. 42461/13 i 44357/13, st. 126., 17. svibanj 2016.).

Sukladno navedenom, smjena podnositelja s mjesta potpredsjednika parlamenta je bila propisana zakonom.

(ii) *Legitimni cilj miješanja*

U odnosu na tvrdnje bugarske Vlade da je postupanje spram podnositelja bilo opravdano legitimnim ciljem zaštite javnog reda, ESLJP je istaknuo da čl. 10. st. 2. nije predvidio navedeni legitimni cilj. Međutim, prihvatio je da je podnositeljeva smjena težila zaštititi morala i prava drugih, te je naveo da su u svakom slučaju navedeni legitimni ciljevi prirodno povezani ([Müller i drugi protiv Švicarske](#), br. 10737/84, st. 30., 24. svibanj 1988.).

(iii) *Nužnost miješanja u demokratskom društvu*

„Narodni sud“ je bio ustanovljen radi suđenja navodnim počiniteljima retroaktivno i široko definiranih kaznenih djela, te je za vrijeme svog djelovanja osudio oko 11.000 ljudi, od čega skoro 2.700 na smrt.

Teško je bilo opravdati mjere poduzete protiv podnositelja u odnosu na njegovu žestoku kritiku sporazuma između Bugarske i Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije. Oporbeni zastupnik ima pravo koristiti grubi jezik kada kritizira

vladu i njezinu politiku. ESLJP je istaknuo da se izrazi kojima je podnositelj opisao navedeni sporazum ne mogu smatrati govorom mržnje ili protudemokratskim govorom. Obzirom da ju ni bugarski Ustavni sud nije uzeo u razmatranje pri donošenju svoje odluke, ESLJP je utvrdio da se navedenu izjavu ne može uzeti u obzir pri ocjeni nužnosti poduzetih mjera protiv podnositelja.

Izjava podnositelja u trenutku prije održavanja minute šutnje bugarskog parlamenta za žrtve komunističkog režima, a koja se odnosila na potrebu odavanja počasti i žrtvama fašizma, može se smatrati omalovažavanjem žrtava komunističkog režima i protivljenjem vrijednostima Konvencije, te zbog toga nije zaslužila povećanu zaštitu koja se inače pridaje izražavanju o pitanjima od javnog interesa. Bitno je napomenuti da je podnositelj spornu izjavu dao na dan obilježavanja žrtava komunističkog režima³⁷, kao i

Iako je prošlo više od sedamdeset godina otkad je djelovao „Narodni sud“, ne može se reći da su izjave o tom sudu u Bugarskoj čisto povijesne naravi, jer je vladavina represivnog režima s kojim je taj sud povezan okončana puno kasnije.

³⁶ Sažetak presude je dostupan na [hrvatskom jeziku](#).

³⁷ „Narodni sud“ je 1. veljače 1945. donio svoju prvu presudu.

činjenicu da je izjavu dao kao član političke stranke koja je sljednik vladajuće stranke iz vremena komunističkog režima i koja je imala najveću odgovornost pri stvaranju „Narodnog suda“. Prije davanja sporne izjave, podnositelj je održao govor u kojem je veličao političko nasilje u kojem je u prošlosti sudjelovala njegova stranka, ismijavao je zastupnika koji je predložio održavanje minute šutnje, kao i njegovu ocjenu „Narodnog suda“, branio je rad tog suda te omalovažavao sve ljude koje je taj sud osudio. Zaključno, podnositelj je održao govor prije održavanja minute šutnje bez da mu je dana riječ.

U odnosu na treći događaj, prešutno prihvaćen stav većine bugarskog Ustavnog suda je bio da je podnositelj autor spornog proglašenja o „Narodnom sudu“ BSP-a. Iako nije na ESLJP-u da govori o pitanjima čisto povijesnih činjenica ([Ždanoka protiv Latvije](#) [VV], br. 58278/00, st. 96., 16. ožujak 2006.), ocijenio je da je bitno da se analiza predmeta podnositelja usredotoči na ulogu „Narodnog suda“ u bugarskoj povijesti te kako se isti doživljava od pada komunističkog režima. „Narodni sud“ je bio ustanovljen radi suđenja navodnim počiniteljima retroaktivno i široko definiranih kaznenih djela, te je za vrijeme svog djelovanja osudio oko 11.000 ljudi, od čega skoro 2.700 na smrt. Mnoge osude tog suda su posljedično poništene jer su, *inter alia*, bile politički motivirane i nisu bile utemeljene na konkretnim dokazima. I Vrhovni i Ustavni sud Bugarske su rad tog izvanrednog suda ocijenili protivnim osnovnim načelima kaznenog prava i pravde, te su naveli da nije ispunjavao uvjete postupovnog prava. Također, donesen je memorijalni zakon koji je osudio djelovanje „Narodnog suda“ kao sredstva političke odmazde. Sukladno navedenom, ESLJP je utvrdio da bi svako kategoričko i opće opravdanje djelovanja takvog suda bilo u suprotnosti s Konvencijom. Izjava podnositelja nije bila suptilna, nije bila dana u žaru trenutka, već je bila u pismenom obliku i po svemu sudeći sastavljena s namjerom, te je kao takva bila u suprotnosti s demokratskim vrijednostima i nije zaslužila pojačanu zaštitu.

Iako je prošlo više od sedamdeset godina otkad je djelovao „Narodni sud“, ne može se reći da su izjave o tom sudu u Bugarskoj čisto povijesne naravi, jer je vladavina represivnog režima s kojim je taj sud povezivan okončana puno kasnije. Obzirom na događaje u njihovoj novijoj povijesti, države koje su bile pogođene komunističkom represijom i zločinima imaju posebnu moralnu odgovornost udaljiti se od istih. Slijedom navedenog, odluka bugarskih vlasti o potrebi reagiranja na izjavu podnositelja nije se mogla smatrati neprimjerenom.

Smjena podnositelja s mjesta potpredsjednika Narodne skupštine bila je više preventivnog karaktera, nego usmjerena na samo kažnjavanje podnositelja. Iako mu je smanjena plaća, podnositelju nije ograničeno pravo na daljnje izražavanje svojih stajališta, ostao je zastupnik u parlamentu, te se ne može reći da je pretrpio ikakve druge dugotrajne posljedice. Sukladno navedenom, učinci njegove smjene su bili pretežito simboličke naravi.

Obzirom da je navodno miješanje u podnositeljevo pravo ocijenio nužnim u demokratskom društvu, ESLJP je utvrdio da nije došlo do povrede čl. 10. Konvencije.

KLJUČNE RIJEČI

- sloboda izražavanja
- smjena potpredsjednika parlamenta
- komunistički režim
- test razmjernosti
- politička zanimanja
- uloga „Narodnog suda“ u bugarskoj povijesti

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

ZABRANA DISKRIMINACIJE

ČLANAK 14.

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

NURCAN BAYRAKTAR PROTIV TURSKE

zahtjev br. 27094/20

presuda vijeća od 27. lipnja 2023.

RAZDOBLJE ČEKANJA PRIJE SKLAPANJA NOVOG BRAKA NAMETNUTO RASTAVLJENIM ŽENAMA RADI UTVRĐIVANJA DA NISU TRUDNE, PREDSTAVLJA POVREDU ČL. 8. I ČL. 14. U VEZI S ČL. 12. KONVENCIJE

ČINJENICE

Podnositeljica je podnijela zahtjev turskom Obiteljskom sudu za izuzeće od primjene odredbe turskog Građanskog zakonika kojim je propisano da nakon razvoda braka žena mora pričekati istek razdoblja od 300 dana ili se mora podvrgnuti liječničkom pregledu radi utvrđivanja da nije trudna, a u svrhu sklapanja novog braka. Podnositeljica je tvrdila da je odredba turskog Građanskog zakonika predstavljala diskriminaciju temeljem spola te je zatražila da se njezin predmet uputi turskom Ustavnom sudu radi prethodne ocjene ustavnosti sporne odredbe. Obiteljski sud je pozvao podnositeljicu da dostavi liječničku potvrdu da nije trudna te ju upozorio da će u protivnom njen zahtjev odbiti. Istovremeno, Obiteljski sud je odbio njezin zahtjev za prethodnu ocjenu ustavnosti sporne odredbe Građanskog zakonika. Obzirom da se odbila podvrgnuti liječničkom pregledu, Obiteljski sud je odbio njezin zahtjev, a Kasacijski sud je potvrdio tu presudu. Podnositeljica je podnijela ustavnu tužbu u kojoj je tvrdila da je sporna odredba građanskog zakonika diskriminatorna te da joj je u postupku pred redovnim sudovima povrijeđeno pravo na pošteno suđenje, pravo na zaštitu privatnog života, pravo na brak i pravo na djelotvoran pravni lijek. Ustavni sud je ustavnu tužbu podnositeljice proglasio nedopuštenom.

PRIGOVORI

Podnositeljica je prigovorila da joj je nametanjem obveze proteka 300 dana od razvoda prethodnog braka ili obveze podvrgavanja liječničkom pregledu radi dokazivanja da nije

trudna, a prije stupanja u novi brak, povrijeđeno pravo na privatni život zaštićeno čl. 8. Konvencije. Nadalje, navela je da je diskriminatorsna narav prethodno navedenih obveza dovela do povrede čl. 14. i čl. 12. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

Članak 8.

Pravo na privatni život zajamčeno čl. 8. Konvencije ne smije se tumačiti preusko jer ono obuhvaća kako najintimnije aspekte pojedinca, tako i društveni aspekt osobe, u okviru kojeg omogućuje pojedincu razvitak njegovog društvenog identiteta. Građanski status osobe, bila ona u braku, razvedena, samac ili udovica, predstavlja dio njezinog privatnog i društvenog identiteta zaštićenog čl. 8. Konvencije ([Dadouch protiv Malte](#), br. 38816/07, st. 48., 20. srpanj 2010.). Pravo na privatni život usko je povezano s pravom osobe na brak ([Frasik protiv Poljske](#), br. 22933/02, st. 90., 5. siječanj 2010.).

ESLJP je smatrao da obveza čekanja 300 dana nakon konačnosti odluke o razvodu prethodnog braka, a prije sklapanja novog braka, te davanje alternative u obliku dostave liječničke potvrde da žena nije trudna, predstavlja miješanje u pravo podnositeljice na privatni život. U svrhu utvrđivanja predstavlja li navedeno miješanje povredu čl. 8. Konvencije, bilo je potrebno utvrditi je li miješanje: 1) bilo zakonito, 2) imalo legitimni cilj, i 3) bilo nužno u demokratskom društvu.

Navedena obveza bila je propisana turskim Građanskim zakonikom, stoga je miješanje bilo zakonito. Miješanje je imalo legitimni cilj, a to je zaštite prava i sloboda drugih te javnog reda i mira.

Miješanje će se smatrati „nužnim u demokratskom društvu“ za postizanje legitimnog cilja, ako je u skladu s „prijetkom društvenom potrebom“ te ako su razlozi koje su nacionalne vlasti navele „relevantni i dostatni“ i razmjerni legitimnom cilju koji žele postići ([L.B. protiv Mađarske](#) [VV], br. 36345/16, st. 115., 9. ožujak 2023.). ESLJP je istaknuo supsidijarnu ulogu mehanizama Konvencije te naglasio da nacionalne vlasti uživaju izravni demokratski legitimitet u pogledu zaštite ljudskih prava, te su državna tijela, u načelu, u boljem položaju nego međunarodni sudac procijeniti lokalne potrebe i kontekst ([Dubská i Krejzová protiv Češke Republike](#), br. 28859/11 i 28473/12, st. 175., 15. studeni 2016.).

Turski Obiteljski sud je tvrdio da je liječnička potvrda kojom je podnositeljica trebala dokazati da nije trudna bitna za očuvanje interesa potencijalnog nerođenog djeteta te interesa drugih osoba na koje trudnoća podnositeljice može utjecati. S druge strane, utvrdio je da je izgledno da se zakonskim propisima o odgađanju sklapanja novog braka nakon razvoda prethodnog, smjeralo izbjegavanju „miješanja krvnih linija“.

ESLJP je istaknuo da je potrebno razlikovati presumpciju očinstva od biološkog očinstva. Prema turskom Građanskom zakoniku rođenje djeteta nakon razvoda braka, a u razdoblju 300 dana od konačnosti odluke o razvodu, stvaralo je samo presumpciju očinstva te nije moralo utjecati na određivanje biološkog oca. Obzirom na navedeno, cilj sprječavanja

„miješanja krvnih linija“ se čini nerealnim u modernom društvu. Štoviše, razdoblje od 300 dana počinje teći tek s danom konačnosti odluke o razvodu, dok većini supružnika zajednički život prestane trenutkom pokretanja postupka razvoda, od čega do konačnosti odluke može proći i par godina.

Razvidno je da Obiteljski sud nije razmotrio posljedice presude na privatni život podnositeljice zahtjeva. Pitanje je li neka žena trudna ili nije predstavlja intimni dio njezinog privatnog života, neovisno je li nedavno razvedena. Obveza da dokaže da nije trudna, prije sklapanja novog braka, vrijeđa intimu žene jer se njezin privatni i seksualni život stavlja pod kontrolu javnih vlasti. ESLJP je izrazio zabrinutost zbog zaključaka Obiteljskog suda koji impliciraju da razvedene žene zbog svojih bioloških karakteristika imaju obvezu prema društvu otkriti eventualnu trudnoću prije stupanja u novi brak, radi očuvanja interesa nerođenog djeteta i drugih osoba na koje činjenica trudnoće može utjecati. Navedeno odražava tradicionalno shvaćanje ženske seksualnosti koja je poistovjećena s reproduktivnim funkcijama žene, a zanemaruje se psihofizička važnost seksualnosti za razvoj žene kao osobe ([Carvalho Pinto de Sousa Morais protiv Portugala](#), br. 17484/15, st. 52, 25. srpanj 2017.).

Pitanje je li neka žena trudna ili nije predstavlja intimni dio njezinog privatnog života, neovisno je li nedavno razvedena. Obveza da dokaže da nije trudna, prije sklapanja novog braka, vrijeđa intimu žene jer se njezin privatni i seksualni život stavlja pod kontrolu javnih vlasti.

Zaključno, ESLJP je istaknuo da obveza čekanja podnositeljice 300 dana po konačnosti razvoda, a prije stupanja u novi brak ili obveza dostave liječničke potvrde da nije trudna nije bila u skladu s prijetkom društvenom potrebom, nije bila razmjerna legitimnom cilju koji se želio postići te razlozi koje su

nacionalne vlasti navele nisu bili razumni i dostatni.

Obzirom na navedeno, utvrdio je da je došlo do povrede čl. 8. Konvencije.

Članak 14. u vezi s člankom 12.

Članak 12. Konvencije ne sadržava pravo na razvod braka, ali u okviru svojih jamstava jamči razvedenim osobama pravo na sklapanje novog braka bez podvrgavanja nerazumnim očekivanjima ([F. protiv Švicarske](#), br. 11329/85, st. 38, 18. prosinac 1987.).

ESLJP je napomenuo da svaka razlika u postupanju ne povlači istovremeno povredu čl. 14. Konvencije. Razlika u postupanju temeljena na zabranjenoj osnovi smatrat će se diskriminirajućom ako nema objektivno i razumno opravdanje, tj. ako nije usmjerena ostvarenju legitimnog cilja ili ako ne postoji odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji se želi postići ([Andrejeva protiv Latvije](#) [VV], br. 55707/00, st. 81., 18. veljače 2009.).

Kada se razlika u postupanju temelji na spolu, države uživaju usko područje slobodne procjene, odnosno u takvim slučajevima načelo razmjernosti zahtijeva da odabrana mjera bude ne samo prikladna za postizanje cilja kojem se teži, već i nužna u danim okolnostima

([Jurčić protiv Hrvatske](#), br. 54711/15, st. 65, 4. veljače 2021.). Postizanje ravnopravnosti između spolova važan je cilj država članica Vijeća Europe. Da bi različito postupanje temeljeno na spolu bilo u skladu s Konvencijom, potrebno je navesti osobito važne razloge za to postupanje ([Burghartz protiv Švicarske](#), br. 16213/90, st. 27., 22. veljače 1994.). Ako podnositelj zahtjeva dokaže različito postupanje u usporedivoj situaciji, na tuženoj državi je da dokaže da je takvo postupanje bilo opravdano ([Guberina protiv Hrvatske](#), br. 23682/13, st. 74., 22. ožujak 2016.). Samo žene mogu biti podvrgnute različitom postupanju zbog trudnoće, a takvo postupanje, ako nije opravdano, predstavlja izravnu diskriminaciju ([Napotnik protiv Rumunjske](#), br. 33139/13, st. 77., 20. listopad 2020.).

ESLJP je utvrdio da su se navodi tužene države temeljili na tradicionalnoj koncepciji obitelji i institutu braka kao bazom takve obitelji što nije odražavalo koncepciju modernih europskih društava, u kojima se značajan broj obitelji temelji na zajednici kao što je izvanbračno partnerstvo, dok su mnoga djeca začeta izvan braka ili anonimnom donacijom sperme.

ESLJP je zaključio da se presuda Obiteljskog suda mogla donijeti samo u odnosu na ženu, budući da samo žene mogu biti trudne, a muškarci nisu podliježali osporavanom zakonskom ograničenju, te su mogli sklopiti novi brak bez ikakvih ograničenja.

Ocjenjujući je li takvo različito postupanje imalo objektivno i razumno opravdanje, ESLJP je utvrdio da su se navodi tužene države o potrebi nedvosmislenog utvrđenja bioloških roditelja nerođenog djeteta temeljili na tradicionalnoj koncepciji obitelji i institutu braka kao bazom takve obitelji što nije odražavalo koncepciju modernih europskih društava, u kojima se značajan broj obitelji temelji na zajednici kao što je izvanbračno partnerstvo, dok su mnoga djeca začeta izvan braka ili anonimnom donacijom sperme. Međutim, naglasio je da je potrebno poštovati osjetljivu i važnu ulogu koju obiteljska zajednica i brak mogu imati u određenim društvima, te je spreman prihvatiti da bi javnost ili nerođeno dijete mogli imati interes u utvrđivanju biološkog roditeljstva.

Po mišljenju ESLJP-a, turski Obiteljski sud se u predmetu podnositeljice vodio seksističkim stereotipima temeljem kojih je i odbio njezin zahtjev. Navedeni stereotipi, kao što su dužnost žene prema društvu zbog svoje potencijalne uloge majke i sposobnosti rađanja, predstavljaju ozbiljnu prepreku ostvarivanju istinske ravnopravnosti između žena i muškaraca, a što predstavlja jedan od glavnih ciljeva država članica Vijeća Europe.

ESLJP je utvrdio da se ponašanje turskih sudova prema podnositeljici ne može opravdati ciljem sprječavanja neizvjesnosti u pogledu biološkog roditeljstva potencijalnog nerođenog djeteta, te je kao takvo predstavljalo izravnu diskriminaciju temeljem spola.

Zaključno, ESLJP je smatrao da razlika u postupanju kojoj je podnositeljica zahtjeva bila podvrgnuta temeljem njezina spola nije bila objektivno opravdana niti nužna.

Sukladno svemu navedenom, došlo je do povrede čl. 14. u vezi s čl. 12.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na poštovanje privatnog života*
- *zabrana diskriminacije*
- *pravo na brak*
- *trudnoća nakon razvoda braka*
- *uvjetovanje sklapanja novog braka ženama*
- *diskriminacija na temelju spola*
- *tradicionalna koncepcija obitelji*
- *seksistički stereotipi*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

POJEDINAČNI ZAHTJEVI

ČLANAK 34.

Sud može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Visoke ugovorne stranke obvezuju se da ni na koji način neće sprječavati djelotvorno vršenje toga prava.

GROSAM PROTIV ČEŠKE

zahtjev br. 19750/13

presuda velikog vijeća od 1. lipnja 2023.

PROŠIRIVŠI OPSEG PREDMETA IZVAN ONOGA KOJI JE POSTAVLJEN ZAHTJEVOM, VIJEĆE ESLJP-A PREKORAČILO JE OVLASTI KOJE SU SUDU DODIJELJENE ČLANCIMA 32. I 34. KONVENCIJE

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva radio je kao ovrhovoditelj u Češkoj. Bio je zadužen u ime države provoditi izvršenje ovršnih naslova kao što su: pravomoćne građanske sudske odluke, arbitražne odluke, ovršni javnobilježnički akti te zapisnici koje ovrhovoditelj sastavlja samostalno. Protiv podnositelja je pokrenut disciplinski postupak zbog sastavljanja zapisnika o priznanju duga kojeg je dala neovlaštena osoba, a zbog kojeg je trgovačkom društvu nastala značajna materijalna šteta. U disciplinskom postupku, koji se vodio pred stegovnim vijećem Vrhovnog upravnog suda, podnositelj je proglašen krivim za počinjenje prekršaja te mu je izrečena novčana kazna. Podnositelj se potom obratio Ustavnom sudu ističući da je u njegovom predmetu povrijeđeno više načela kaznenog postupka i to: presumpcija nevinosti, *in dubio pro reo* kao i dužnost suda da prikuplja dokaze. Također, podnositelj je tvrdio da je, u Konvencijskom smislu, optužen za kazneno djelo, a da češkim pravom nije bila predviđena mogućnost žalbe protiv odluke stegovnog vijeća Vrhovnog upravnog suda. U tom smislu, podnositelj je isticao da iznimka od prava na žalbu u kaznenim predmetima predviđena stavkom 2. članka 2. Protokola br. 7. uz Konvenciju, kada u prvom stupnju sudi „najviši sud“, nije primjenjiva u njegovom predmetu. Naime, većinu članova stegovnog vijeća su činili neprofesionalni suci, koji nisu imali iskustva u suđenju i nisu ispunjavali kriterije za suce najviših sudova. Ustavnu tužbu podnositelja zahtjeva Ustavni sud je odbacio.

PRIGOVORI

Prigovore istaknute pred češkim Ustavnim sudom podnositelj je ponovio i u svom zahtjevu kojeg je podnio ESLJP-u, a koji je, postupivši kao gospodar pravne karakterizacije činjenica predmeta, smatrao da prigovor podnositelja zbog povrede prava na žalbu u kaznenim predmetima treba ispitati u okviru građanskog aspekta članka 6. stavka 1. Konvencije. Ocjenjujući takav prekvalificirani prigovor podnositelja, vijeće ESLJP-a je [presudom](#) od 26. lipnja 2022. utvrdilo da je podnositelju povrijeđeno pravo na pošteno suđenje, odnosno pravo na neovisan i nepristran sud, jer je u disciplinskom postupku odlučivalo stegovno vijeće koje nije ispunjavalo predmetne zahtjeve. Ostale prigovore podnositelja, vijeće ESLJP-a je odbacilo.

Odbor velikog vijeća prihvatio je zahtjev češke Vlade za podnošenjem predmeta velikom vijeću.

OCJENA ESLJP-a

Veliko vijeće je najprije odlučilo razmotriti opseg ovog predmeta. Opseg predmeta određen je podnositeljevim prigovorom koji se sastoji od činjeničnih navoda i pravnih argumenata. Sukladno načelu *iura novit curia*, ESLJP nije vezan pravnom osnovom koju je podnositelj zahtjeva iznio te može drugačije pravno karakterizirati činjenice ([Radomilja i drugi protiv Hrvatske](#) [VV], br. 37685/10 i 22768/12, stavak 110., 20. ožujka 2018.). Ipak, ESLJP svoju odluku može temeljiti samo na činjenicama na koje se „prigovara“. Stoga na podnositelju leži odgovornost podnošenja prigovora koje su to konkretne radnje ili propusti doveli do povrede nekog od prava koje se jamči Konvencijom na način koji ne prepušta ESLJP-u da nagađa je li određeni prigovor iznesen ili ne. ESLJP nema ovlast umjesto podnositelja zahtjeva formulirati nove prigovore samo na temelju iznesenih argumenata i činjenica³⁸.

Veliko vijeće je ocjenjivalo može li se prigovor podnositelja istaknut zbog povrede prava na žalbu u kaznenim predmetima razmatrati kao prigovor zbog povrede prava na neovisan i nepristran sud, a kako je učinilo vijeće ESLJP-a odlučujući u prvom stupnju.

Ukratko, podnositelj nije tvrdio da stegovno vijeće nije „sud“, već samo da nije „najviši sud“. Stoga podnositelj zahtjeva zapravo nije prigovorio da je sastav stegovnog vijeća bio uzrok ili konstitutivna činjenica navodne povrede članka 2. Protokola br. 7 uz Konvenciju.

Veliko vijeće ESLJP-a je primijetilo da podnositelj zahtjeva nije tvrdio da je do povrede prava na žalbu zajamčenu člankom 2. Protokola br. 7 uz Konvencije došlo zbog toga jer su pri donošenju odluke u disciplinskom postupku sudjelovali neprofesionalni suci. Navedenu činjenicu podnositelj je isticao samo kako bi argumentirao svoju tvrdnju

³⁸ U tom smislu ESLJP je uputio na praksu Međunarodnog suda (ICJ-a) – [Nuklearni testovi \(Australija protiv Francuske\)](#) i [Spor oko statusa i korištenja voda Silale \(Čile protiv Bolivije\)](#).

da predmetni sud ne predstavlja „najviši sud“ te da iznimka predviđena stavkom 2. članka 2. Protokola br. 7 uz Konvenciju nije primjenjiva u njegovom predmetu. Štoviše, napominjući da većina članova disciplinskog vijeća nije podlijegala istim zahtjevima stručnosti i neovisnosti kao suci profesionalci, podnositelj zahtjeva je nastojao ukazati kako se sastav disciplinskog vijeća razlikovao od sastava drugih sudskih vijeća koji u Češkoj sude u višem stupnju i koji nisu sastavljeni od sudaca porotnika ili neprofesionalnih sudaca.

Ukratko, podnositelj nije tvrdio da disciplinsko vijeće nije „sud“, već samo da nije „najviši sud“. Stoga podnositelj zahtjeva zapravo nije prigovorio da je sastav stegovnog vijeća bio uzrok ili konstitutivna činjenica navodne povrede članka 2. Protokola br. 7 uz Konvenciju. Prigovor zbog povrede prava na neovisan i nepristran sud podnositelj je prvi put istaknuo u svom očitovanju od 5. studenog 2015., nakon što je od vijeća ESLJP pozvan dodatno se očitovati o tome predstavlja li stegovno vijeće Vrhovnog upravnog suda „zakonom uspostavljeni sud“. Taj prigovor se ne može smatrati istovjetnom onom iznesenom u njegovom zahtjevu od 13. ožujka 2013. koji se odnosio se na povredu članka 2. Protokola br. 7 uz Konvenciju budući da se odnosi na različita jamstva koja proizlaze iz članka 6. stavaka 1. Konvencije ([Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd i drugi protiv Gruzija](#), br. 16812/17, stavak 246., 18. srpnja 2019.).

ESLJP je stoga zaključio da podnositelj zahtjeva nije podnio prigovor na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije, odnosno da je taj prigovor podnositelj iznio tek u svom naknadnom očitovanju 2015. godine i izvan šestomjesečnog roka. Zahtijevajući od stranaka da se naknadno očituju o tome predstavlja li stegovno vijeće Vrhovnog upravnog suda „zakonom ustanovljen sud“, vijeće ESLJP-a je na vlastitu inicijativu proširilo opseg predmeta izvan onoga koji podnositelj postavio svojim zahtjevom čime je vijeće prekoračilo ovlasti koje su ESLJP-u dodijeljene člancima 32. i 34. Konvencije.

Konačno, utvrdivši da je prigovor podnositelja zbog povrede prava na neovisan i nepristran sud nedopušten jer je podnesen izvan šestomjesečnog roka, veliko vijeće ESLJP-a je ispitalo preostale podnositeljeve prigovore koje vijeće nije proglasilo nedopuštenim ([Fedotova i drugi protiv Rusije](#) [VV]³⁹, br. 40792/10 i 2 druga, stavak 83., 17. siječnja 2023.). Navedeno je uključivalo podnositeljev prigovor zbog povrede prava na pošteno suđenje u disciplinskom postupku te izvorni podnositeljev prigovor zbog povrede prava na žalbu u kaznenim predmetima prije prekvalifikacije koju je izvršilo vijeće.

Ocjenjujući osnovanost i dopuštenost predmetnih prigovora veliko vijeće ESLJP-a utvrdilo je da kazneni aspekt članka 6. Konvencije nije primjenjiv u predmetu jer nisu ispunjeni *Engel kriteriji*⁴⁰ te je prigovor podnositelja u tom smislu proglasio očigledno neosnovanim.

³⁹ Sažetak presude na hrvatskom jeziku dostupan je u okviru [pregleda prakse](#).

⁴⁰ Sukladno ustaljenoj sudskoj praksi ESLJP-a kaznena narav djela ocjenjuje se na temelju tri Engel kriterija: (a) klasifikacija djela u nacionalnom pravu, (b) priroda protupravnog ponašanja i (c) težina izrečene sankcije.

Naposljetku, s obzirom na svoj zaključak o neprimjenjivosti kaznenog aspekta članka 6. Konvencije, veliko vijeće ESLJP-a odbacilo je i prigovor podnositelja zbog povrede prava na žalbu u kaznenim predmetima kao nespojiv *ratione materiae*.

KLJUČNE RIJEČI

- pojedinačni zahtjev
- gospodar pravne karakterizacije
- pravo na pošteno suđenje
- Engel kriteriji
- pravo na žalbu u kaznenim predmetima

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).

ZAŠTITA VLASNIŠTVA

ČLANAK 1. PROTOKOLA BR. 1

1. Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava.

2. Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.

KUBÁT I DRUGI PROTIV ČEŠKE

zahtjev br. 61721/19 i pet drugih
presuda vijeća od 22. lipnja 2023.

PRESUDE ČEŠKOG USTAVNOG SUDA KOJIMA SE ONEMOGUĆUJE RETROAKTIVNA ISPLATA RAZLIKE U PLAĆI SUDACA NE PREDSTAVLJAJU POVREDU ČL. 6. I ČL. 1. PROTOKOLA BR. 1 UZ KONVENCIJU

ČINJENICE

Podnositelji zahtjeva su šest čeških sudaca kojima je kao i drugim sucima smanjen koeficijent za izračun plaće u razdoblju 2011. do 2014. temeljem izmjena Zakon o plaćama⁴¹. Vrhovni sud je usvojio zahtjev sutkinje, koja nije među podnositeljima zahtjeva, a kojoj je bila smanjena plaća te joj dodijelio pravo na retroaktivnu isplatu razlike u plaći u spornom razdoblju, dok je Češki Ustavni sud u druge dvije presude⁴² utvrdio da je miješanje u materijalnu situaciju sudaca opravdano samo u iznimnim okolnostima (npr. loša ekonomska situacija u državi), koje u ovom slučaju nisu postojale, te se ograničenje sudačkih plaća nije moglo smatrati iznimnim i razmjernim. U jednoj od tih presuda, češki Ustavni sud je utvrdio da bi retroaktivna isplata razlike u plaći predstavljala prekomjerno opterećenje za češki proračun, te bi imala i negativan utjecaj na poimanje sudaca u javnosti. Češki Ustavni sud kasnije je ukinuo sporne izmjene Zakona o plaćama kao neustavne *s ex nunc/pro futuro* učinkom, te je poništio presudu Vrhovnog suda u dijelu u kojem je dodijelio pravo na retroaktivnu isplatu razlike u plaći. Predstavnici češke Vlade i sudaca su postigli sporazum kojim je određeno da će sucima biti isplaćena razlika između plaće koja je stvarno isplaćena u spornom razdoblju, te plaće koja im je trebala biti

⁴¹ Plaće čeških sudaca je sačinjavao umnožak prosječne nominalne mjesečne plaće u neprofitnom sektoru i koeficijent za izračun plaće.

⁴² [Presuda br. Pl. ÚS 33/11](#) od 3. svibnja 2012. i [presuda br. Pl. ÚS 28/13](#) od 10. srpnja 2014.

isplaćena, uz uvjet da se odreknu daljnjih potraživanja od države na ime razlike u plaći. Pristupanje sporazumu je omogućeno svim sucima, međutim podnositelji zahtjeva su isto odbili. Nakon toga nadležni češki sudovi usvojili su pojedinačne tužbe podnositelja u dijelu koji se odnosio na razliku plaće koja im je isplaćena i iznosa koji bi primili da je primijenjen ispravni koeficijent. Međutim, odbili su njihove zahtjeve u dijelu u kojem su tražili retroaktivnu isplatu takve razlike. Ustavni sud je odbacio ustavne tužbe podnositelja u dijelu u kojem su tražili retroaktivnu isplatu razlike u plaći, pri čemu se pozvao na svoje dvije odluke kojima je izričito odbacio mogućnost takve isplate.

PRIGOVORI

Ističući nedostatak dostatnog obrazloženja čeških sudova prilikom odlučivanja o njihovim zahtjevima, podnositelji su prigovorili povredi čl. 6. st. 1. Konvencije. Obzirom na legitimno očekivanje primitka pune plaće, te činjenicu da su izmjene zakona temeljem kojih im je smanjena plaća proglašene neustavnima, podnositelji su prigovorili da im je povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva, predviđeno čl. 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju.

OCJENA ESLJP-a

Članak 6.

ESLJP je ponovio da je na nacionalnim tijelima, a prvenstveno sudovima, da se bave problemom tumačenja odredbi domaćeg zakonodavstva, kao i da provjere usklađenost tih odredbi s Konvencijom. Naglasio je da nije njegova zadaća uspoređivati različite odluke donesene u postupku pred domaćim sudovima, čak i ako su one donesene u očigledno sličnim postupcima, jer mora poštovati sudačku neovisnost ([Nejdet Şahin i Perihan Şahin protiv Turske](#) [VV], br. 13279/05, st. 49-50, 20. listopad 2011.).

Sudovi su dužni navesti odgovarajuće razloge na kojima temelje svoje presude, a opseg te obveze ovisi o samoj prirodi odluke. Kao zadnja instanca za zaštitu temeljnih prava, Ustavni sud uživa poseban položaj te sukladno tome postupak povodom ustavne tužbe može biti formalnije naravi ([Aribas Antón protiv Španjolske](#), br. 16563/11, st. 50., 20. siječanj 2015.).

ESLJP se složio da su se zaključci sadržani u dvije presude češkog Ustavnog suda trebali primijeniti i na predmet podnositelja. Naglasio je da su niži sudovi dužni postupati sukladno sudskoj praksi Ustavnog suda te se opravdano pozivaju na istu u obrazloženju svojih presuda i odluka.

Kao zadnja instanca za zaštitu temeljnih prava, Ustavni sud uživa poseban položaj te sukladno tome postupak povodom ustavne tužbe može biti formalnije naravi.

Češki sudovi su zauzeli stav sukladan onom Ustavnog suda u istovjetnim predmetima koji su se odnosili na plaće sudaca, te su sukladno tome odbili zahtjev podnositelja za dodjelom prava na retroaktivnu

isplatu razlike u plaći. Sukladno načelu pravne sigurnosti, češki sudovi su mogli odbaciti zaključke presuda Ustavnog suda samo ako su postojali izrazito relevantni i uvjerljivi argumenti, što nije bio slučaj u predmetu podnositelja.

Dakle, u postupcima podnositelja na nacionalnoj razini nije došlo do odstupanja od sudske prakse Ustavnog suda, kao ni do stvaranja nove sudske prakse. Štoviše, češki Ustavni sud je izričito naveo razloge zbog kojih je prilikom donošenja svojih dviju presuda primijenio načelo o *ex nunc/pro futuro* učincima koji nastaju prilikom proglašavanja zakonskih propisa neustavnim.

Sukladno svemu navedenom, ESLJP je utvrdio da nije došlo do povrede čl. 6. st. 1. Konvencije.

Članak 1. Protokola br. 1

(i) Dopuštenost

Pojam „vlasništva“ predviđen čl. 1. st. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju ima autonomno značenje koje nije isključivo ograničeno na vlasništvo materijalnih dobara te je neovisno od formalne klasifikacije u nacionalnom pravu.

U odnosu na navod podnositelja da je plaća obračunata po neumanjenom koeficijentu za izračun plaće predstavljala „legitimno očekivanje“, ESLJP je naveo da u određenim situacijama

Ne može se smatrati da postoji legitimno očekivanje ako postoji nesuglasje oko pravilnog tumačenja i primjene domaćeg zakona, te ako su podnositeljevi zahtjevi odbijeni u postupku pred domaćim sudovima.

legitimno očekivanje pribavljanja imovine može biti pravo koje uživa zaštitu čl. 1. Protokola br. 1. Međutim, ne može se smatrati da postoji legitimno očekivanje ako postoji nesuglasje oko pravilnog tumačenja i primjene domaćeg zakona, te ako su podnositeljevi zahtjevi odbijeni u postupku pred domaćim sudovima ([Kopecký protiv Slovačke](#) [VV], br. 44912/98, st. 52, 28. rujna 2004.).

Pravo na isplatu plaće u točno određenom iznosu nije pravo zaštićeno Konvencijom, te je u nadležnosti svake države da odredi što se ima isplatiti zaposlenicima iz državnog proračuna. Međutim, sve dok je na snazi zakonska odredba koja predviđa isplatu određenih naknada te ako su ispunjeni propisani uvjeti, državne vlasti ne mogu svojevrijedno odbiti izvršiti takve isplate.

Obzirom na specifičnosti predmeta podnositelja, ESLJP je dvojio jesu li podnositelji mogli imati legitimno očekivanje, te time i vlasništvo. Međutim, odlučio je nastaviti s ispitivanjem predmeta s pretpostavkom da je čl. 1. Protokola br. 1 primjenjiv te da je odbijanje retroaktivne isplate razlike u plaći predstavljalo miješanje u jamstva predviđena navedenim člankom.

Sukladno navedenom, proglasio je dopuštenim zahtjev podnositelja.

(ii) Osnovanost

a) Zakonitost miješanja

Prilagođavanje učinaka proglašenja neustavnosti propisa određenom vremenskom okviru (osobito kada, u izvanrednim okolnostima, to zahtijeva javni interes), ne može se smatrati nespojivim s načelom zakonitosti. Nadasve, takva prilagodba može biti nužna da bi se izbjegle prekomjerne posljedice proglašenja propisa neustavnim u osjetljivom području kao što je gospodarska politika države za vrijeme ekonomske krize ([Frantzeskaki i drugi protiv Grčke](#) (odl.), br. 57275/17, st. 39., 12. veljače 2019.).

Protivno navodima podnositelja, u ovom predmetu se ne radi ni o različitim pristupima niti o promjeni sudske prakse od strane češkog Ustavnog suda. Štoviše, ESLJP je već naglasio u dijelu koji se odnosi na čl. 6. Konvencije, da je odluka Ustavnog suda da dodijeli *ex nunc/pro futuro* učinak plenarnim presudama u skladu s prethodnom sudskom praksom i češkom ustavnosudskom tradicijom. Pristup koji je češki Ustavni sud zauzeo u predmetima podnositelja imao je zakonsko uporište u domaćem zakonodavstvu i sudskoj praksi.

Obzirom na navedeno, smanjenja plaća koja su podnositelji pretrpjeli, a koja su proizašla iz zabrane retroaktivne isplate razlike u plaćama, bila su zakonita u smislu čl. 1. Protokola br. 1.

b) Legitimni cilj miješanja

Češki Ustavni sud je u svojim presudama i odlukama iznio sljedeće dodatne razloge zašto bi proglašenje izmjena zakonska koje su dovele do smanjenja koeficijenta za izračun plaća neustavnim, trebalo imati *ex nunc* (ili čak *pro futuro*) učinak:

- tražena retroaktivna isplata razlike u plaći predstavljala bi značajno i nepredvidivo zadiranje u državni proračun u razdoblju ekonomske krize, te bi pogoršala postojeće nesuglasice između sudaca i javnosti;
- društveno i političko ozračje bilo je napeto, a izvršna i zakonodavna vlast su smatrale da su sudačke plaće previsoke;
- vrijeme koje je prošlo od usvajanja spornih zakonskih amandmana te ukupan iznos retroaktivne jednokratne isplate razlike u plaći predstavljali bi značajan teret na češki državni proračun.

Navedeni ciljevi miješanja bili su usmjereni na rješavanje ekonomskih i društvenih problema, a za čiju procjenu su nacionalna tijela u boljem položaju nego ESLJP. Sukladno navedenom, ESLJP je morao pridati određenu težinu argumentima plenarne sjednice najvišeg češkog sudbenog tijela (češkog Ustavnog suda), obzirom da im nije nedostajalo razumno utemeljenje.

Zaključno, ESLJP je utvrdio da je postupanje češkog Ustavnog suda, prilikom donošenja presude o nemogućnosti retroaktivne isplate razlike u plaći, bilo opravdano legitimnim ciljem postupanja u javnom interesu.

c) Razmjernost miješanja

Ocjena Ustavnog suda o povezanosti retroaktivne isplate razlike u plaći s razdobljem financijske krize u Češkoj Republici, odnosno razdobljem oporavka od iste, ne može se smatrati arbitrarnom i očigledno pogrešnom. Osporene mjere nisu mogle ugroziti neovisnost i nepristranost sudaca pri obavljanju sudačke dužnosti, niti njihovu materijalnu sigurnost. Također, ESLJP je utvrdio da su unatoč smanjenju koeficijenta za izračun plaće, prosječne mjesečne plaće sudaca u spornom razdoblju i dalje rasle.

Ništa u spisu predmeta nije dovelo do zaključka da su osporene mjere mogle ugroziti sposobnost sudaca da pri obavljanju sudačke dužnosti djeluju neovisno i nepristrano, kao što nije bilo izgledno da su ugrozile materijalnu sigurnost sudaca.

Bitno je istaknuti da se većina sudaca (ne i podnositelji), po postignutom sporazumu, odrekla daljnjih potraživanja od države na ime nastale razlike u plaći. Međutim, obzirom na navode češkog Ustavnog suda, ESLJP je istaknuo kao zabrinjavajuću činjenicu da je češka zakonodavna vlast s namjerom dulje razdoblje postupala na neustavan način u pogledu plaća sudaca, istovremeno prekoračivši granice utvrđene sudskom praksom Ustavnog suda. ESLJP je utvrdio je da bi sudačke naknade trebale biti stalne, prvenstveno radi zaštite sudaca od pritiska usmjerenih na proces njihova donošenja odluka, kao i od pritiska na njihovo ponašanje. Propust da im se osigura isplata svih naknadi na koje ostvaruju pravo može spriječiti obavljanje sudačke dužnosti s potrebnom predanošću ([Zubko i drugi protiv Ukrajine](#), br. 3955/04 i drugi, st. 68.-69., 26. travanj 2006.).

Sukladno navedenom, ključno je postupanje češkog Ustavnog suda koje je bilo usmjereno ka zaštiti legitimnih interesa sudaca u pogledu pravilnog izračuna njihovih plaća, a vezano uz proglašenje zakonskih amandmana neustavnima.

Dakle, ESLJP je utvrdio da je miješanje u vlasničke interese podnositelja bilo razmjerno stoga nije došlo do povrede čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

KLJUČNE RIJEČI

- *pravo na pošteno suđenje*
- *pravo na obrazloženu odluku*
- *zaštita vlasništva*
- *koeficijent za izračun plaće*
- *plaće sudaca*
- *presude Ustavnog suda*
- *retroaktivna isplata razlike u plaći*

Službeni tekst presude pogledajte [ovdje](#).